

**Univerzita Karlova
Právnická fakulta**

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Komparace české a španělské právní úpravy
odpovědnosti za škodu

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Diplomant: Martin Pohl

náměstí Republiky 6, 736 01 Havířov

593167

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svoji práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....
Martin Pohl

1. Úvod

Právo v každé společnosti odráží její potřeby a bývá odpovědí na její aktuální problémy. Ovšem snahy o nalezení správné odpovědi na tyto problémy nebývají vždy korunovány úspěchem, proto se nová řešení hledají i vně společnost. A tak přichází ke slovu komparace, jejíž hlavní úlohou je seznámit veřejnost s odlišnými přístupy k řešení stejného za účelem výběru nejvhodnějšího.

Tato práce se snaží porovnat české a španělské pojetí odpovědnosti za škodu. Ačkoliv oba právní systémy patří ke kontinentální právní kultuře, je možné najít mezi nimi značné odlišnosti dané nejen geografickou vzdáleností, ale zejména odlišným historickým a kulturním vývojem.

Zahledíme-li se do historie, obě země zažily v posledním století bouřlivé změny. Zatímco pravicová diktatura ve Španělsku ovlivnila tamní soukromé právo pouze v menší míře, došlo v České republice po nástupu levicového režimu k diskontinuitnímu zvratu, který vyústil v přijetí nové právní koncepce soukromého práva negující dosavadní vývoj. Po pádu diktatury v roce 1989 se pak právní vývoj postupně snaží navrátit k původní koncepci soukromého práva.

Z kulturního hlediska není možné nevidět, že hlavním zdrojem inspirace španělského práva je právo francouzské, zatímco v našem právu je inspirace často hledána především v německy mluvících zemích.

Kromě rozdílů vyplývajících z odlišného vývoje obou zemí je možné nalézt i podobnosti v obou právních úpravách, které lze přičíst jednak stejné právní kultuře, a jednak také celoevropské kooperaci v oblasti soukromého práva, která se týká i odpovědnosti za škodu.

Právní úprava odpovědnosti za škodu je nesmírně široká, proto se tato práce omezila pouze na některá témata.

Nepočítáme-li krátkou charakteristiku odpovědnosti za škodu, je první část této práce věnována představení právního řešení, které v českém právu nemá obdobu – právní úpravě kontraktuální odpovědnosti za škodu.

Po ní následující pasáž se věnuje některým otázkám týkajících se subjektů odpovědnosti za škodu. V této části je výklad soustředěn hlavně na fyzické a právnické osoby.

Čtvrtá a nejrozsáhlejší část je věnována jednotlivým složkám či předpokladům odpovědnosti za škodu. V této části jsou soustředěny výklady o protiprávnosti, zavinění a škodě. Poměrně velký prostor je ponechán otázkám nemajetkové újmy. V oblasti újmy na zdraví se tato práce soustřeďuje zejména na problematiku nemateriální újmy a záměrně opomíjí otázky ostatních náhrad týkající se majetkové škody. Části týkající se nemateriální újmy se zabývají její klasifikací, prokazováním a vyčíslením. Součástí je také pasáž věnovaná přiměřenému zadostiučinění. Otázky týkající se jednání či události, které vedly ke vzniku škody, a téma příčinné souvislosti jsou řešeny pouze okrajově, neboť z komparativního hlediska mezi jednotlivými úpravami neexistují zásadní rozdíly.

V páté části, která je věnována subjektivní odpovědnosti, se tato práce zabývá zejména otázkou tzv. přímé odpovědnosti. Otázky týkající se odpovědnosti osoby za své vlastní zaviněné jednání jsou většinou řešeny v pasáži o zavinění. Jednotlivé zvláštní skutkové podstaty jsou rovněž opominuty, neboť pouze rozvíjí obecnou skutkovou podstatu a postihují to chování, které je společností vnímáno zvlášť negativně. Proto se společnost brání prostřednictvím zvýšené ochrany, kterou poskytuje právě zvláštní skutková podstata.

Mezi závěrečnými částmi této práce se sluší upozornit na další specifikum španělské úpravy – existenci zvláštních občanskoprávních norem, které se však aplikují pouze v případech, že došlo ke škodě v důsledku trestného činu.

Před samotným závěrem je ponechán malý prostor některým aspektům připravované rekodifikace v oblasti, kterou se tato práce zabývá.

1.1 Obecná charakteristika odpovědnosti za škodu

Většina právních systémů chápe odpovědnost jako následek porušení právní povinnosti. Zdrojem závazku v právu bývají právní norma, smlouva, delikt (civilní), dále pak tradičně kvazidelikty, u kterých chybí znaky deliktu, a kvazikontrakty, u kterých chybí podstatné náležitosti smluv (nejčastěji oboustranný souhlas), teorie pak mezi tyto zdroje závazku řadí i některé další důvody .

Prostřednictvím institutu odpovědnosti za škodu se společnost snaží vypořádat se vznikem škody jako společensky velice negativním jevem. Úkolem tohoto institutu je tedy nalézt efektivní a společensky přijatelný způsob kontroly vzniku škody. To znamená nalézt odpověď na otázky:

- a, kdo je oprávněný subjekt
- b, kdo je povinen k náhradě
- c, jaká škoda a v jaké míře se hradí
- d, jakými prostředky je možno nahradit škodu
- e, za jakých podmínek je společensky přijatelné, aby škodu nesl sám poškozený

Odpovědnost za škody plní v právních systémech mnoha zemí tyto základní funkce :

- 1, Reparační
- 2, Sankční
- 3, Satisfakční
- 4, Preventivní

Ad 1, Reparací se označují široké možnosti plné náhrady škody. Jedině plná náhrada škody představuje účinnou ochranu práv jedince, i když existují výjimky z této zásady. Reparace může být v zásadě dvojitá: peněžitá nebo *in natura*.

Ad 2, Se sankční funkcí náhrady škody se v kontinentálním právu setkáme jen

výjimečně, neboť v tomto právním systému se zdůrazňuje reparační úloha odpovědnosti za škody. Naopak sankční funkci má v anglosaském právním systému.

Ad 3, V případě náhrady nemajetkové újmy není reparace možná, tudíž se hovoří o zmírnění utrpení tím, že dojde k poskytnutí náhradních statků poškozenému.

Ad 4, Preventivní funkce spočívá v tom, že hrozba ekonomickými následky stimuluje k takovému jednání, aby ke škodám nedocházelo.

Česká právní úprava odpovědnosti za škodu nerozlišuje mezi právními důvody vzniku škody. Obecná soukromoprávní úprava odpovědnosti za škodu je zejména soustředěna v části šesté občanského zákoníku nazvané „Odpovědnost za škodu a bezdůvodné obohacení“ § 415n.

Španělské právo vychází z dvojí úpravy odpovědnosti za škodu. Vyjdeme-li z tohoto pojetí, je možné rozdělit odpovědnost za škodu na kontraktuální (odpovědnost *ex contractu* a extrakontraktuální (odpovědnost *ex delictu*). Vedle rozdělení odpovědnosti podle norem, je možno odpovědnost klasifikovat i podle jiných kritérií. Jedním z takovýchto kritérií je i zavinění. Z hlediska zavinění je možné členit odpovědnost na subjektivní, odpovědnost za zaviněné jednání, a objektivní, někdy také nazývanou odpovědností za následek či odpovědností přísnou. Jedná se o odpovědnost bez ohledu na zavinění, kdy povinnost nahradit škodu vzniká v důsledku určité události.

Dále je možno hovořit o odpovědnosti přímé, kdy osoba odpovídá za jednání jiných osob a odpovědnosti subsidiární, ve španělském právu se jí nazývá odpovědnost, která se aktivuje v případě, že primárně odpovědný subjekt není solventní.

2. Dvojitý režim odpovědnosti za škodu ve španělském právu

2.1 Obecné otázky existence dvojí právní úpravy

Pro španělské právo je charakteristická tzv. dvoukolejnost práva odpovědnosti za škodu. To znamená, že právní úprava důsledně rozlišuje mezi škodou, která vznikla v důsledku porušení smluvních povinností a škodou, která vznikla v důsledku občanskoprávního deliktu. Pro osobu zvyklou na české právní prostředí je toto rozdělení velice nezvyklé, neboť české právo upravuje jak kontraktuální tak extrakontraktuální (mimosmluvní odpovědnost) jednotně.

Počátky dvojího právního režimu je možné nalézt již v římském právu, ve kterém se rozlišovalo mezi *culpa* kontraktuální a *culpa* aquiliánskou (extrakontraktuální, deliktní). Tento dualismus pak přežil a zůstal v kontinentálním právu zachován např. ve francouzském Code Civil z roku 1804, jenž byl hlavním zdrojem inspirací pro kodex španělský. Jen na okraj podotýkám, že španělský občanský zákoník byl přijat až v roce 1888 po téměř sedmdesátiletém kodifikačním úsilí. Tedy ve srovnání s jinými evropskými státy (Francie, Rakousko) relativně pozdě.

2.2 Kontraktuální odpovědnost

Jak již jsem uvedl, je to jednak smlouva, která má za následek vznik práv a povinností. Právně relevantně uzavřená smlouva je pak pro smluvní strany právně závazná, což znamená, že strany jsou povinny splnit povinnosti ze smlouvy vyplývající. V případě, že strana, která je povinna splnit svou povinnost – dlužník, ji nesplní, právo poskytuje straně oprávněné – věřiteli – nástroje, kterými se může domoci svých práv. V důsledku nesplnění povinnosti dlužníkem pak vzniká právní odpovědnost, tedy,

dlužníkovi vznikají nové právní povinnosti, které před porušením smluvní povinnosti neměl. Účel těchto povinností je evidentní, jednak přimět dlužníka, aby splnil svůj závazek, a jednak určitým způsobem kompenzovat věřiteli ztráty, které utrpěl v důsledku dlužníkova jednání. Základním posláním institutu kontraktuální odpovědnosti je ochránit zájem věřitele. Je možné tedy shrnout dosavadní, že před vznikem kontraktuální odpovědnosti musel existovat právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem, a v důsledku jeho nesplnění ze strany dlužníka došlo ke vzniku výše zmíněné odpovědnosti.

Ve španělském právu se rozlišují v oblasti kontraktuální dva druhy následků. Jednak je to tzv. *mora* (prodlení), někdy se také hovoří o nesplnění relativním – *incumplimiento relativo*, a jednak nesplnění smlouvy, absolutní nesplnění – *incumplimiento absoluto*. Mezi těmito dvěma pojmy panují zásadní rozdíly. Úprava kontraktuální odpovědnosti se nachází zejména v čl. 1088 a násl. CC.

O prodlení (*mora*) se jedná v tom případě, že dlužník může závazek, s jehož plněním je v prodlení, stále splnit. To znamená, že věřitel může požadovat splnění závazku a navíc náhradu škody, kterou utrpěl tím, že se dlužník se splněním závazku ocitl v prodlení.

O prodlení je možno hovořit jen v případě, že došlo k porušení závazku, který spočívá v povinnosti něco dát nebo něco konat. Jedná-li se o porušení závazku něco nekonat nebo zdržet se, jedná se vždy o absolutní nesplnění závazku. K ukončení prodlení pak dochází povětšinou v důsledku pozdního splnění závazku současně s náhradou škody, pokud ovšem vznikla. Španělské právo ovšem zná dva další případy zániku prodlení. Těmito případy jsou kompenzace prodlení dlužníka prodlením věřitele a moratorium, což je případ, kdy věřitel dlužníku poskytne novou lhůtu k plnění.

Nejdůležitějším následkem prodlení je odpovědnost dlužníka za škodu, která postihne majetek věřitele v důsledku dlužníkova prodlení. Dalším z následků prodlení je i rozšíření odpovědnosti dlužníka o odpovědnost za náhodu (*caso fortuito*).

O absolutní nesplnění závazku se hovoří v případě, že závazek již nemůže být splněn. V tomto případě vzniká věřiteli právo na náhradu škody, která reprezentuje jeho

zmařený zájem.

Při nesplnění závazku je třeba zvažovat, zda k prodlení nedošlo v důsledku události, která se stala nezávisle na vůli dlužníka. Dlužník totiž neodpovídá za nesplnění závazku, došlo-li k němu v důsledku tzv. vyšší moci (*fuera mayor, vis mayor*) nebo náhody. Rozdíly mezi těmito pojmy jsou spatřovány zejména v tom, že vyšší moc je událost nepředvídatelná a neodvratitelná, zatímco náhoda je také nepředvídatelná, ale bylo-li by možno ji předvídat, pak by ji bylo možno odvrátit.

CC pak stanoví, např. v čl. 1105, že nikdo neodpovídá za ty následky, které nebylo možno předvídat, a byly-li by předvídatelné, tak neodpovídá za ty, které nebylo možno odvrátit, pokud ovšem si strany nesjednaly něco jiného. Dochází k zániku závazku přímo ze zákona. Zdá se mi téměř nadbytečné dodávat, že k tomu, aby byla vyloučena odpovědnost dlužníka, tyto události by musely znemožnit splnění závazku absolutně a objektivně.

Zavinění dlužníka může mít dvojí formu, buď kulpózní nebo dolózní. Španělské právo již dále formy zavinění nerozlišuje.

Vlastní zavinění v oblasti kontraktuální pak má vliv zejména na náhradu škody. Kontraktuální zavinění dle čl. 1104 CC:

„...spocívá v neposkytnutí takové pečlivosti, která vyplývá z povahy závazku a závisí na okolnostech místních, časových a osobních. Není-li stanoven stupeň pečlivosti při plnění závazku samotným závazkem, vychází se z pečlivosti odpovídající pečlivosti dobrého otce rodiny.“

Tato zákonná norma umožňuje stranám stanovit si vlastní míru pečlivosti, není-li stanovena, soud při posuzování zavinění vychází z objektivního kritéria dobrého otce rodin, ovšem v kontextu konkrétní situace. Úroveň stranami stanovené pečlivosti může být jak vyšší než zákonná, tak i nižší, ovšem za předpokladu, že bude zachováno pravidlo v čl. 1255 CC, podle kterého jednotlivá smluvní ustanovení nesmí být v rozporu s kogentními ustanoveními zákona, morálkou či veřejným pořádkem. Z toho

vyplývá, že ujednání, která by dlužníku umožňovala jednat příliš nedbale, by nejspíš byla v rozporu s tímto článkem. V oblasti extrakontraktuální však není možné, aby si strany stanovily vlastní míru pečlivost.

Z čl. 1103 CC vyplývá právo soudce moderovat kontraktuální (pouze) odpovědnost v závislosti na míře nedbalosti. Podotýkám jen, že právo moderace se nevztahuje na dolózní jednání.

Úmysl, na rozdíl od nedbalosti, není ve španělském právu přímo definován. Nicméně podle nauky se jím rozumí úmysl záměrně nesplnit závazek. Podle judikatury se nevyžaduje úmysl poškodit věřitele, stačí vědomé jednání, jehož následek je protiprávní nebo také záměrné jednání proti tomu, co bylo ujednáno. Čl. 1102 CC pak výslovně prohlašuje za neplatná taková ustanovení, ve kterých by se věřitel předem vzdával práva na uplatnění práv vyplývajících z odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslně.

2.2.1 Následky nesplnění závazku

Jak již bylo řečeno, následky nesplnění závazku do jisté míry závisí na tom, o jaké nesplnění se jedná. V případě prodlení splnění závazku je věřitel primárně povinen žádat splnění *in natura*. Samotná náhrada škody, nazývaná též jako ekvivalentní plnění, je možná pouze subsidiárně, v případě že závazek není možno splnit ve formě specifické (*in natura*).

Předpoklady náhrady škody

- 1, nesplnění závazku, byť i částečné, zaviněné dlužníkem
- 2, existence škody
- 3, existence příčinné souvislosti mezi vznikem škody a nesplněním závazku zaviněného dlužníkem

Zásadně dochází k plné náhradě škody. Podle čl.1106 CC se hradí jak skutečná škoda, tak i ušlý zisk. Ušlý zisk je vnímán obdobně jako v české teorii, tedy, že žalobce musí prokázat vysokou pravděpodobnost dosažení takto ušlého zisku. Nesmí se jednat ani o pouhou možnost dosažení. I na poli kontraktuální odpovědnosti je možné požadovat náhradu morální újmy (viz. dále) V případě, že se jedná o dlužníka v dobré víře (kulpózního) podle čl. 1107, povinnost nahradit škodu je omezena pouze na tu škodu, kterou dlužník mohl v okamžiku vzniku závazku předvídat. Zatímco dlužník dolůznil hradí veškerou škodu, ke které došlo v důsledku jeho jednání.

V případě pekuniárního závazku spočívá náhrada škody v zaplacení úroků z prodlení, které mohou být sjednány smluvně, a nejsou-li sjednány, pak úroků zákonných, stanovených obdobným způsobem jako v českém právu, tedy prostřednictvím centrální banky. Jen pro zajímavost dodávám, že španělské právo zná i tzv. procesní úrok, který určí soud v rozsudku tak, že smluvní úrok, popř. úrok zákonný zvýší o dva procentní body.

U přímé odpovědnosti za škodu (odpovědnost osoby za jednání osob, které užila pro plnění závazku) se *per analogiam* aplikuje právní úprava extrakontraktuální odpovědnosti.

2.3 Obecná charakteristika extrakontraktuální odpovědnosti

Jak vyplývá z výše uvedeného, extrakontraktuální odpovědnost je odpovědnost, pro jejíž vznik není rozhodující existence předchozího závazkového právního vztahu. Tato odpovědnost bývá stavěna jako protipól odpovědnosti kontraktuální, která spočívá v tom, že v dlužník nesplněním své smluvní povinnosti způsobí věřiteli škodu.

Podstatou této odpovědnosti je, že škůdce svým jednáním naruší majetkovou sféru poškozeného, aniž by mezi nimi existoval smluvní vztah. Samotná existence škody je ze společenského hlediska nežádoucí, a z tohoto důvodu pak právo poskytuje ochranu poškozenému prostřednictvím konceptu odpovědnosti *ex delictu*. Právo vytvořilo kategorii tzv. občanskoprávních deliktů, tedy zaviněného jednání, v jehož

důsledku došlo ke vzniku škody. Osoba, která tuto škodu zavinila, pak za ní odpovídá.

Toto však neplatí vždy, neboť v oblasti občanského práva může dojít k situaci, kdy sice dojde ke vzniku škody, ale osoba, která by podle výše uvedeného odpovídala, neodpovídá. V těchto případech hovoříme o tzv. přímé odpovědnosti (*responsabilidad directa*). Důvod existence této zvláštní kategorie odpovědnosti spočívá v tom, že u osob, které škodu způsobily, není možné mluvit o zavinění. Jedná se o případy odpovědnosti nezletilců nebo osob stížených psychickou poruchou.

V jiných případech pak právo sleduje účel posílení postavení poškozeného. Do této kategorie patří např. odpovědnost za osoby, jichž bylo užito k provedení určité činnosti apod. Vedle odpovědnosti za vlastní zaviněné jednání či za jednání jiného (*responsabilidad por culpa*) existuje odpovědnost bez ohledu na zavinění. Tato odpovědnost bývá nazývána odpovědností objektivní (*responsabilidad objetiva*) nebo také přísnou (*strict liability*). Podstatou této odpovědnosti je vznik škody a následné povinnosti ji nahradit, bez ohledu na to, zda došlo k zaviněnému jednání. Tento koncept je mnohem mladší než koncept odpovědnosti subjektivní.

Jistou zvláštností španělské úpravy je také i tzv. subsidiární odpovědnost. Určitým způsobem připomíná institut ručení. Podstatou subsidiární odpovědnosti je, že tato vzniká společně se vznikem škody, ale povinnost nahradit škodu se aktivuje subsidiárně, tj. v okamžiku, kdy škůdce není solventní např. nemá vlastní majetek.

2.4 Rozdíly mezi odpovědností *ex contractu* a *ex delictu*

Zásadní rozdíly mezi výše popsanou kontraktuální odpovědností a odpovědností extrakontraktuální jsou spatřovány zejména v účelu jednotlivých úprav. Účelem kontraktuální odpovědnosti je zajistit, aby byl uspokojen zájem věřitele na splnění závazku, zatímco u odpovědnosti extrakontraktuální spočívá její účel zejména v prevenci a následně v nápravě (reparace, restituce) škody. Z hlediska platného práva jsou rozdíly mezi oběma režimy následující:

1, Rozdílné promlčecí lhůty práv vyplývajících z odpovědnosti za škodu. Promlčecí lhůta v případě kontraktuální odpovědnosti činí dle čl. 1964 CC 15 let. Naopak u odpovědnosti extrakontraktuální je tato lhůta mnohem kratší – činí pouhý jeden rok.

2, Společná odpovědnost více škůdců v oblasti kontraktuální je dílčí, každý ze škůdců odpovídá podle výše škody, kterou zavinil. U odpovědnosti extrakontraktuální bývá však odpovědnost více škůdců solidární (viz dále).

3, Další rozdíly pak vyplývají ze samotného charakteru jednotlivých odpovědností. Kontraktuální odpovědnost stojí důsledně na zásadě zavinění, zatímco odpovědnost extrakontraktuální připouští i existenci objektivní odpovědnosti, což je samozřejmě výhodnější pro poškozeného apod.).

2.4.1 Aplikační problém

V důsledku existence rozdílů mezi oběma právními režimy, vznikají jisté problémy v případech, kdy není příliš jasné o jaký druh odpovědnosti se jedná. V těchto případech španělská teorie zdůrazňuje, že nestačí pouhá existence závazku mezi dlužníkem a věřitelem, nýbrž proto, aby se jednalo o odpovědnost kontraktuální, musí ke škodlivému jednání zásadně dojít v oblasti toho, co si strany ujednaly.

Tak například v případě škody, která byla způsobena osobě jedoucí na lanovce v důsledku přetržení tažného lana, španělské soudy došly k názoru, že bez ohledu na existenci smlouvy mezi poškozeným a provozovatelem vleku, se jedná o případ extrakontraktuální odpovědnosti, neboť škoda nevznikla v důsledku vadného plnění¹.

V případě, že byla porušením závazku způsobena smrt či újma na zdraví, španělské soudy většinou posuzují tento následek jako součást extrakontraktuální

¹ STS 10 de junio 1991

odpovědnosti². Kromě případů smrti a zranění soudy vyjímají z oblasti kontraktuální také odpovědnost profesionálů (zejména lékaři, advokáti, notáři). Navíc někdy španělské soudy připouštějí souběžnou existenci obou druhů odpovědnosti, což s sebou přinášelo určité procesní problémy, se kterými se moderní doktrína vypořádala. Jednalo se zejména o případy, kdy žalovaný svůj nárok opíral výhradně o kontraktuální či extrakontraktuální odpovědnost, což v případě, že soud dospěl k názoru, že se jedná o odpovědnost opačnou, vedlo k zamítnutí žaloby. Nyní soudy vycházejíce ze zásady *iura novit curia*, aplikují to právo, které je příznivější pro poškozeného, neboť vycházejí ze zásady, že každá škoda musí být nahrazena, pokud možno, co nejúplněji³.

3. Subjekty odpovědnosti za škodu

Stejně jako ostatní druhy závazků i závazky *ex delictu* musí mít nutně subjekty. Subjekt na straně věřitele se tradičně nazývá poškozený či oběť. Subjekt stojící na pozici dlužníka se nazývá škůdce.

V některých případech není ovšem vyloučena existence i více subjektů na každé straně tohoto vztahu. V případě, kdy je dána mnohost subjektů, je zejména u škůdců důležité stanovit, jakým způsobem odpovídá každý z nich za způsobenou škodu.

Za určitých, právem přesně vymezených, okolností může vedle škůdce stát i osoba, která fakticky škodu nezpůsobila, právo ji však činí z různých důvodů odpovědnou za jednání škůdce. V těchto případech španělská teorie hovoří o tzv. přímé odpovědnosti (srov. příslušnou kapitolu).

Subjekty odpovědnosti za škodu mohou být fyzické či právnické osoby a dále za podmínek zvláštního zákona⁴, stát nebo územní samosprávné celky v samostatné působnosti.

² STS de 4 julio de 1953

³ STS 24 de julio 1998

3.1 Způsobilost být poškozeným

3.1.1 V oblasti majetkové újmy

Právo nestanoví zvláštní podmínky pro způsobilost být poškozeným. Proto je třeba vycházet z obecných právních norem týkajících se osob v právním smyslu. Osoby v českém právu jsou jednak osoby fyzické, jednak osoby právnické.

Právní úprava právní způsobilosti fyzických osob je soustředěna v § 7n. OZ. Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká zásadně narozením. Tuto způsobilost přiznává právo i nasciturovi (počatému dítěti) za předpokladu, že se ovšem narodí živé.

Zákonná úprava právní způsobilosti právnických osob se nachází v § 18 OZ, přiznává jim způsobilost k právům a povinnostem a současně stanoví, že může být omezena pouze zákonem. Právnickými osobami podle OZ jsou jednak sdružení fyzických či právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o nichž to stanoví zákon. Právnické osoby zapisující se do obchodního nebo jiného zákonem stanoveného rejstříku, nabývají právní subjektivity ode dne účinnosti tohoto zápisu, není-li stanoveno jinak.

V oblasti odpovědnosti za škodu mohou být subjektem v zásadě obě skupiny osob, nicméně existují výjimky. V oblasti majetkové újmy mohou být poškozeným jak fyzické osoby, tak právnické, neboť obě mají způsobilost nabývat práva, a tudíž i majetek. Jiná situace však panuje v případě újmy na zdraví, včetně úmrtí, kdy může být, z logiky věci, poškozeným pouze fyzická osoba.

3.1.2 V oblasti nemajetkové újmy

Teorie i praxe tradičně připouští, aby fyzické osoby byly subjektem i

⁴ zákona č.82/1998 Sb., ve znění zákona č. 120/2001Sb., nálezu Ústavního soudu č. 234/2002 Sb., zákona č. 539/2004 Sb. a zákona č. 160/2006 Sb.

nemajetkové újmy. Tedy jako nositelé všeobecného osobnostního práva. Určité doktrinální spory doprovázejí otázku, zda i *nasciturus* může být subjektem všeobecného osobnostního práva. Tato práce se ovšem primárně nezabývá problematikou ochrany všeobecných osobnostních práv, tudíž je možno podle mého zjednodušeně a bez hlubší argumentace tvrdit, že *nasciturus* (konkrétně jeho zdraví a tělesná integrita) je podle převládajícího názoru chráněn jako součást tělesné integrity těhotné ženy⁵.

V případě úmrtí fyzické osoby, mohou práva vyplývající z ochrany osobnosti (s výjimkou práva na peněžité zadostiučinění) uplatňovat v rámci postmortální ochrany její nejbližší příbuzní (viz § 15 OZ).

V případě jiné morální újmy (bolest a ztížení společenského uplatnění) platí obdobně výše uvedené. Tedy, že v důsledku smrti poškozeného tyto zanikají, neboť se jedná o ryze osobní nároky poškozeného.

U právnických osob byla zprvu obdobná konstrukce odmítána, avšak v důsledku vývoje je i jim přiznáno právo na ochranu nemajetkových hodnot. V českém občanském právu je tato ochrana poskytována jako obecná všem právnickým osobám v § 19b OZ, který chrání název právnické osoby a její dobré jméno tzv. goodwill. Kromě obecné úpravy, je právním řádem poskytována i ochrana zvláštní (srov. § 44 a násl. Obch.z.).

3.2 Deliktní způsobilost

Deliktní způsobilost je možné charakterizovat jako způsobilost nést odpovědnost za následky svého zaviněného jednání. Je třeba zdůraznit, že je nutno rozlišovat způsobilost k právům a povinnostem a deliktní způsobilost. Deliktní způsobilost fyzické osoby je vázána na dosažení zletilosti (18 let), výjimečně i dříve uzavřením manželství (viz § 8 odst. 2 OZ), a zároveň na absenci duševní poruchy, pro kterou by fyzická osoba nebyla schopna ovládat své jednání a posoudit následky svých činů pro společnost.

⁵ srov. Knap K., Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V. :Ochrana osobnosti podle českého práva, Linde Praha, a.s. 2004, str.72n

Deliktní způsobilost právnických osob je z povahy konstrukce právnické osoby teoreticky velmi složitý problém. Právnická osoba je totiž určitou fikcí, a proto, striktně vzato, nemůže naplnit požadavky zavinění (vnitřní vztah k vlastnímu úkonu). Právní konstrukce však vychází z toho, že právnická osoba jedná prostřednictvím svých statutárních orgánů, které tvoří fyzické osoby. Tudíž tam, kde tyto statutární orgány při uskutečňování činnosti právnické osoby a jejím jménem způsobí jinému škodu, je tato škoda přičítána právě právnické osobě v důsledku zavinění. Od takto chápané odpovědnosti právnické osoby za vlastní zaviněné jednání je třeba důsledně odlišit tzv. přímou odpovědnost právnické osoby za škodu způsobenou jednáním jiných osob, které byly použity při činnosti právnické osoby. Použité osoby však za své jednání poškozenému neodpovídají (srov. níže).

3.3 Odpovědnost více škůdců

3.3.1 Španělská právní úprava

O odpovědnosti více škůdců se hovoří v případech, kdy škodu způsobilo více škůdců či více škůdců je za škodu odpovědno. V těchto případech existuje v zásadě dvojí možnost, jak tito odpovídají. První z nich je dílčí odpovědnost (*mancomunidad*). V tomto případě více škůdců odpovídá podle toho jakou měrou se podíleli na způsobené škodě. Druhou možností pak bývá solidární odpovědnost (*solidaridad*), kdy škůdci odpovídají společně a nerozdílně (někdy také rukou společnou a nerozdílnou) tzn., že vůči třetí osobám odpovídají každý za celek a mezi sebou podle svých podílů. V případě, že jeden z takto odpovědných uhradil více, než mu příslušelo, má právo požadovat na ostatních náhradu toho, co zaplatil nad svůj podíl. Aby ve španělském právu měl závazek solidární charakter, musí si tak stanovit buď strany či zákon.

V oblasti extrakontraktuální odpovědnosti nic takového zákon nestanoví, nicméně doktrína vytvořila zvláštní kategorii nevlastní solidarity (*solidaridad*

impropria). Odpovědnost s tímto charakterem vzniká v případě extrakontraktální odpovědnosti, pokud není možno zjistit míru účasti na způsobené škodě. Avšak, je-li možno přesně zjistit míru účasti na způsobené škodě, španělský Nejvyšší soud zdůrazňuje, že v těchto případech se nevlastní solidarita nepřipouští a každý škůdce odpovídá podle míry své účasti. Pravá solidarita je pak založena různými zákony. Ta vyplývá např. ze zákona na ochranu spotřebitele⁶, nebo zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem⁷.

3.3.1.1 Škoda způsobená neurčitým příslušníkem skupiny osob

V případě, že se jedná o škodu způsobenou více škůdci, španělská teorie vytvořila zvláštní kategorii kolektivní odpovědnosti, kterou české právo nezná. Jedná se o tzv. odpovědnost za škodu způsobenou neurčitým členem skupiny. Tento koncept se snaží řešit situace, kdy byla škoda způsobena členem určité skupiny, ale není možné zjistit přesně kým. Při řešení tohoto problému se nabízejí v zásadě dvě řešení.

První z nich spočívá v zamítnutí žaloby, neboť není možno prokázat zavinění určité osobě, což je jistě neblahé pro poškozeného.

Druhá jej naopak favorizuje, neboť ukládá solidární odpovědnost celé skupině, jejímž je škůdce členem. V pozitivním španělském právu je takováto situace upravena v zákoně o lovu⁸, který stanoví v článku 33.5:

„...pokud při lovu se zbraní dojde ke vzniku škody a škůdce není znám, odpovídají solidárně všichni členové lovecké skupiny“.

Toto ustanovení je možné užít pouze v případě škody způsobené lovem, nicméně španělské soudy začaly toto pravidlo uplatňovat na základě analogie i v případech, kdy o lov vůbec nešlo např. STS 8 de febrero de 1983.

⁶ Ley 26/1984 de 19 de julio, general para la defensa de los consumidores y usuarios

⁷ Ley 22/1994 de 6 julio, de responsabilidad civil por los daños causados por productos defectuosos

⁸ Ley de caza 1/1970 de 4 de abril

Jednalo se o případ, kdy při hře skupiny dětí, bylo jedno z nich zraněno, aniž bylo možno přesně určit osobu, která škodu způsobila. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud prohlásil :

„...skutečnost, že původce škody není možné zjistit, neznamená zánik odpovědnosti, neboť i některé zvláštní zákony (zákon o lovu) umožňují náhradu škody, i když škůdce není možno určit, ale je jisté, že patří k určité skupině. Nezanikla-li odpovědnost, jeví se jako krajně nespravedlivé ponechat poškozeného bez náhrady škody, ač je možné odstranit důkazní nouzi přiřazením odpovědnosti skupině, jejíž byl škůdce členem“.

Aby bylo možno takovýmto způsobem přiřadit odpovědnost celé skupině, musí se jednat o časově a prostorově shodnou situaci, ve které se vyskytuje větší množství osob, z nichž každá mohla být škůdcem.

Tento koncept je nejspíše jednou z reakcí na zmírnění zásady prokazovaného zavinění, jež je hlavní zásadou španělské koncepce odpovědnosti.

3.3.2 Česká právní úprava

Jedná-li se o společnou odpovědnost více škůdců, vychází česká právní úprava z naprosto opačné pozice než úprava španělská. Občanský zákoník v § 438 odst.1 stanoví solidární odpovědnost škůdců.. V případě, že jeden ze škůdců splnil povinnost a uhradil poškozenému škodu, vypořádá se s ostatními škůdci na základě práva regresu podle pravidla v § 439, tedy podle účasti jednotlivých škůdců na způsobené škodě. Pojetí solidární odpovědnosti může být velice široké a může zahrnovat i kromě pachatelů i komplice.

Hovoříme-li o odpovědnosti více škůdců, stanoví občanský zákoník výjimku ze solidární odpovědnosti. Tato výjimka je upravena v § 438 odst. 2 a nazývá se

repartice škody. Podle tohoto pravidla může soud v odůvodněných případech rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody. Toto ustanovení je výjimkou z obecného pravidla, a proto by jej soudy měly aplikovat pouze výjimečně.

České právo nezná pojem škody způsobené neurčitým členem skupiny osob a proto si myslím, že nemožnost prokázat konkrétního škůdce by vedla ke ztrátě sporu.

4. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

4.1 Obecně o předpokladech vzniku odpovědnosti

Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu jsou součástí velmi dlouhé teoretické tradice, proto jednotlivé základní složky odpovědnosti jsou z komparativního hlediska obdobné jak v českém právu, tak v právu španělském.

Těmito základními složkami jsou:

- 1, jednání či událost
- 2, škoda
- 3, příčinný vztah mezi 1 a 2

Každá z této složek je tzv. *conditio sine qua non* odpovědnosti. To znamená, není-li přítomná některá z nich, nemůže odpovědnost vzniknout. Kromě této základní triády odpovědnosti za škodu, bývá jako další součást řazena složka protiprávnosti, a jedná-li se o subjektivní odpovědnost i složka zavinění. Česká právní úprava zásadně vyžaduje přítomnost protiprávnosti jako součást odpovědnosti za škodu, zatímco u španělské teorie nepanuje ohledně této otázky shoda. Subjektivní složka zavinění bývá potlačena u odpovědnosti bez ohledu na zavinění (objektivní odpovědnosti).

4.2.1 Jednotlivé složky odpovědnosti za škodu

4.2.1.1 Protiprávnost

4.2.1.1.1 Protiprávnost dle české právní úpravy

Protiprávností se rozumí rozpor úkonu fyzické či právnické osoby s objektivním právem. Protiprávnost bývá českou právní doktrínou řazena k předpokladům vzniku odpovědnosti za škodu. České pojetí protiprávnosti vychází z § 420 odst. 1 OZ, který stanoví, že:

„...každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti“.

Protiprávním jednáním je pak každé jednání, které je v rozporu s požadavkem generální prevence stanovené § 415 OZ :

„ Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, na přírodě a životním prostředí“.

Protiprávnost je pak chápána jako objektivní kategorie nezávislá na zavinění. Z procesního hlediska je pak třeba vždy prokázat, jaká právní povinnost byla porušena. Protiprávní úkon může spočívat jak v jednání, tak i v opomenutí. Teorie se však shoduje na tom, že proto, aby bylo opomenutí protiprávní, musí osoba opomenout zákonem stanovenou povinnost něco konat.

Protiprávním úkonem však v českém právu nemůže být úkon, který není ve svých důsledcích společensky škodlivý, byť v jeho důsledku došlo ke vzniku škody, neboť pozitivní právo v některých případech takovýto úkon z různých důvodů aprobuje. Někdy se také hovoří o okolnostech vylučujících protiprávnost.

Okolnosti vylučující protiprávnost

Podle českého práva je možné k těmto okolnostem řadit zejména :

1, Jednání v nutné obraně, které je v občanském právu upraveno v § 418 odst. 2 OZ. Toto ustanovení vylučuje protiprávnost, neboť jednání v nutné obraně je společensky prospěšné, protože odvrací protiprávní zásahy. Proto, aby se jednalo o nutnou obranu, je třeba, aby jednání splňovalo následující podmínky.

- a, jednání musí odvracet hrozící či trvající útok
- b, útok musí být protiprávní
- c, útok musí hrozit bezprostředně
- d, obrana nesmí být zjevně nepřiměřená povaze útoku

Dojde-li k naplnění, těchto podmínek osoba není za škodu odpovědná. Naopak, nesplní-li jednající osoba podmínky nutné obrany, jedná se o tzv. exces a osoba je plně odpovědná.

2, Jednání v krajní nouzi, které je upraveno v § 418 odst. 1 OZ. Jednání v krajní nouzi spočívá v odstranění nebezpečí hrozící jedné hodnotě, poškozením hodnoty jiné. Také pro zánik odpovědnosti za jednání v krajní nouzi je třeba splnit následující podmínky.

- a, existence přímo hrozícího nebezpečí
- b, nebezpečí, které jednající nevyvolal
- c, ohrožený není povinen dané nebezpečí snášet
- d, nebezpečí není možno za daných podmínek odvrátit jinak – zásada subsidiarity
- e, následek, ke kterému došlo v důsledku jednání, nesmí být zřejmě stejně

závažný či závažnější než ten, co hrozil – zásada proporcionality

V případě, že nedošlo ke splnění výše uvedených podmínek dochází k tzv. excesu, což znamená, že je osoba plně odpovědná za své jednání.

3, svépomoc provedená za podmínek § 6 OZ

Kromě výše uvedených okolností upravených občanským zákoníkem, teorie rozeznává i další okolnosti vylučující protiprávnost. K těm patří zejména výkon subjektivních práv, výkon zákonem uložené povinnosti, svolení poškozeného či dovolené riziko.⁹ Tyto instituty jsou v podstatě totožné v celé kontinentální Evropě, proto srov. výklad o španělském pojetí těchto institutů níže.

4.2.1.1.2 Protiprávnost dle španělské právní úpravy

Pojetí protiprávnosti ve španělském právu je odlišné od pojetí českého, zejména v důsledku toho, že ve Španělsku neexistuje zákonem stanovený koncept generálního prevence tak, jak je založen v českém právu. Ve španělské právní teorii je možné vysledovat dvě koncepce.

První z nich, která je podporována i judikaturou, spojuje protiprávnost s porušením právního maxima *alterum (neminem) non laedere*. Protiprávnost pak bývá spatřována v porušení imperativní právní normy, porušení subjektivního práva třetí osoby nebo porušení zájmu hodného právní ochrany. Proti této teorii se však staví argumenty, že dochází ke vzniku škody, aniž by došlo k porušení imperativní právní normy či subjektivního práva. Pojmu zájem hodný právní ochrany je pak vyčítáno naprostá neuchopitelnost a přílišná širokost.

Druhá koncepce pak nevyžaduje protiprávnost. Naopak tvrdí, že požadavek

⁹ M. Knappová, Švestka a kol., Občanské právo hmotné, ASPI Publishing s.r.o., II.sv., 2002, str.443n

protiprávnosti je irelevantní, neboť z obecné normy v čl. 1902 CC vyplývá, že k náhradě škody dochází ne proto, že škůdce jednal protiprávně, nýbrž proto, že došlo k přičítání škody k jeho jednání na základě kriteria zavinění¹⁰.

Okolnosti vylučující protiprávnost

Obdobně jako v českém právu, zná španělské právo okolnosti, za kterých osoba za škodu odpovědná nebude. Vzhledem k výše uvedenému problému, zda je třeba prvku protiprávnosti či nikoli, je také možné hovořit o dvojím pojetí těchto okolností.

Podle zastánců teze o nezbytnosti protiprávnosti dochází v důsledku daných okolností k zániku protiprávnosti, a tudíž k zániku základního předpokladu pro náhradu škody.

Podle zastánců teorie zavinění (*culpa*) pak dochází k zániku odpovědnosti, neboť došlo k zániku základního měřítko přičítání, totiž zavinění.

Španělské občanské právo tyto okolnosti také neupravuje, takže i tato oblast byla ponechána doktrinálnímu řešení. To si vzalo za vzor důvody zániku trestní odpovědnosti v trestním zákoníku, který je upravuje v čl. 20. Závažný důsledek pro posuzování okolností vylučujících protiprávnost sebou přináší čl. 118 již zmíněného zákoníku. Ten stanoví, že:

„...zánik trestní odpovědnosti dle čl. 20 neznamena také zánik občanskoprávní odpovědnosti“.

Tím důsledkem tedy je, že i když došlo k zániku trestní odpovědnosti, soud stále může rozhodnout o civilní odpovědnosti (toto pravidlo ovšem platí v případě, že došlo ke škodě v důsledku trestného činu, jehož trestnost však z důvodů uvedených zákonem zanikla).

V případě škody, ke které došlo jednáním nezakládajícím trestný čin španělská

¹⁰ Encarna Roca, : Derecho de daños – textos y materiales, Tirant lo blanch, 4a edicion, str.72n

teorie vychází z analogie. V zásadě rozeznává následující okolnosti vylučující protiprávnost:

1, Nutná obrana (*legítima defensa*)

Podle článku 20.4 CP se nutnou obranou rozumí:

„...jednání, kterým se přiměřeným způsobem odvrací protiprávní agrese proti osobě, vlastním či cizím právům, kterou obránce nevyprovokoval“.

Pokud byly naplněny tyto zákonné požadavky dochází v trestním právu k zániku trestnosti takového činu tak občanskoprávní odpovědnosti v trestním řízení.

V případě, že trestní soud nerozhodl o občanskoprávním nároku (došlo k výhradě žaloby pro civilní soud), občanskoprávní odpovědnost nezaniká a civilní soud může dojít k závěru, že došlo ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti. Tento stav je oprávněně kritizován a je způsoben různými právními režimy v případě škody, která byla způsobena trestným činem nebo přečinem (viz níže). Jako příklad poslouží STS 14 junio 1996. V této věci došlo k úmrtí útočníka v důsledku přiměřené nutné obrany, nicméně vdova po obránci požadovala náhradu škody za smrt manžela. Po zprošťujícím rozsudku trestního soudu se věc dostala do civilní jurisdikce. Soud I. instance žalobu zamítl, ovšem odvolací soud přiznal vdově odškodné, neboť obránce jednal podle tohoto soudu jednal nedbale. Nejvyšší soud pak v důsledku španělské obdoby dovolání rozhodnutí odvolacího soudu zrušil s tím, že jednání v nutné obraně vylučuje nárok na náhradu škody.

2, Jednání v krajní nouzi (*estado de necesidad*)

Jednáním v krajní nouzi se rozumí podle článku 20.5 CP :

„...jednání, kterým se odvrací nebezpečí hrozící vlastním nebo cizím

právům, které není úmyslně vyvolané zasahujícím a jehož následek není závažnější, než ten který hrozil. Jednáním v krajní nouzi není jednání toho, kdo má povinnost takto jednat“.

Zatímco v nutná obrana v trestním právu měla za následek zánik jak civilní, tak trestní odpovědnosti, u jednání v krajní nouzi dochází k zániku pouze trestněprávní odpovědnosti. Pro občanskoprávní odpovědnost pak samotný trestní zákoník stanoví zvláštní úpravu (charakterem občanskoprávní, byť umístěnou v kodifikaci práva trestního). Tato zvláštní úprava spočívá v tom, že za škodu způsobenou jednáním v krajní nouzi odpovídá ten, v jehož zájmu byla škoda odvrácena (většinou osoba, která danou událost způsobila). *Per analogiam* se toto ustanovení aplikuje také v případě občanskoprávní odpovědnosti, která vznikla mimo oblast trestního práva. Podle některých autorů se však nejedná o náhradu škody, ale spíše o vydání bezdůvodného obohacení¹¹.

3, Výkon vlastních práv a povinností (*uso de propio derecho*)

V případě výkonu vlastních práv a povinností je třeba vzít v potaz, že se chrání legitimní výkon práva. Mimo takového výkonu stojí šikanózní či zneužívající výkon práva. Samotný CC tento požadavek zmiňuje v čl. 7, ve kterém stanoví, že:

„...zákon neposkytuje ochranu zneužívajícímu výkonu práva nebo výkonu práva protispolečenským způsobem“.

4, Souhlas poškozeného (*consentimiento del ofendido*)

Ve španělském právu může dojít k zániku odpovědnosti také v důsledku souhlasu poškozeného, ovšem za předpokladu, že se jedná o hodnotu, o které může svobodně rozhodnout. V těchto souvislostech se zejména hovoří o ochraně

¹¹ Díez Pícaso, Luis,: Derecho de daños, Civitas, 1999

osobnostních práv, přičemž španělská právní norma¹² stanoví v článku 2, že:

„...nejedná se o zásah do práva chráněného tímto zákonem, pokud osoba dala výslovný souhlas k takovému jednání“.

Osoba ovšem nemůže dát souhlas s jednáním, které by bylo v rozporu s dobrými mravy či s kogentními zákonnými normami. O jaké jednání se jedná, však bude záviset případ od případu. Španělská doktrína umožňuje zánik občanskoprávní odpovědnosti v důsledku souhlasu poškozeného, jsou-li splněny následující předpoklady:

- 1, osoba může dát souhlas k jednání, pokud si je vědoma následků, které mohou nastat a pokud dostane relevantní informace ze strany jednajícího
- 2, jednající musí jednat v souladu se zájmy osoby a v souladu s její vůlí zachovávajíc pravidla pečlivosti
- 3, samozřejmě platí požadavek uvedený výše, že se nesmí jednat o jednání proti zákonu či dobrým mravům

4.2.1.2 Zavinění

4.2.2.1 Zavinění dle českého práva

Zaviněním se rozumí vnitřní postoj osoby k jeho úkonu, který je v rozporu s objektivním právem, ke škodě a současně ke kauzálnímu nexu. Z toho vyplývá, že zavinění musí zahrnovat všechny tři základní složky odpovědnosti za škody.

Proto, aby bylo možno mluvit o zavinění osoby, je třeba zvážit, zda je osoba vůbec schopná takové duševní činnosti, která je třeba k uvědomění si oněch tří složek a k úsudku spočívajícím v posouzení protiprávnosti svého jednání. Možnost posouzení

¹² Ley orgánica 1/1982 de 5 mayo de protección civil del derecho al honor, la intimidad personal y familiar y la propia imagen

protiprávnosti vlastního chování však nespočívá v tom, zda osoba skutečně zná celý právní řád. Na druhou stranu, v případě, že by byla připuštěna možnost zbavit se odpovědnosti poukazem na neznalost právních předpisů, by došlo k ohrožení základů právního státu, neboť osoby, které se nevěnují studiu právních norem, by byly nepostižitelné. Proto právo stanoví zásadu, že neznalost práva nikoho neomlouvá (*ignorantia legis non excusat*). V důsledku této zásady pak osoba odpovídá, i když právní předpis neznala. V některých výjimečných případech však právo může požadovat znalost konkrétního právního předpisu pro vznik odpovědnosti. Pro úplnost jen dodávám, že osoba musí být duševně schopná alespoň obecně pochopit požadavky právních norem. Nedosahují-li její duševní schopnosti ani této úrovně, nemůže být odpovědná.

Samotné duševní schopnosti osoby však nestačí. Kromě intelektuálních předpokladů musí být osoba schopna ovládat své jednání.

Vlastní hodnocení zavinění pak spočívá v hodnocení vlastního jednání osoby. Toto hodnocení však může vycházet z hlediska subjektivního či objektivního. Subjektivní hledisko je takové, kdy se pro hodnocení berou v úvahu pouze vlastnosti určité osoby, zatímco jiné aspekty jsou ponechány stranou. U objektivního hlediska se naopak nevychází z vlastností jednající osoby, nýbrž z modelu, který má určité vlastnosti. Česká teorie dává přednost objektivnímu měřítku rozumně jednající osoby. V případě, že při hodnocení dojde soud k názoru, že jednání osoby nedosahovalo stupně modelu rozumné osoby, je jednající osoba odpovědná. Samozřejmě soud musí vzít v úvahu konkrétní situaci, ve které se nacházela jednající osoba, a v rámci této situace pak posuzovat, zda jednání osoby dosahuje stupně, který by mělo jednání modelové osoby.

Kombinací intelektuální a volní složky došlo k vytvoření 2 základních forem zavinění. Těmito formami jsou úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa*). České právo pak i uvnitř těchto forem rozlišuje jednotlivé stupně. Tyto stupně jsou však původně odvozeny z trestněprávních předpisů¹³, platný občanský zákoník je nedefinuje. Ve

¹³ Srov. §4 a §5 TZ

formě úmyslu se hovoří o úmyslu přímém (jednající věděl, že může škodu způsobit, a chtěl ji způsobit), nebo o úmyslu nepřímém (jednající věděl, že může způsobit škodu, a pro případ, že se tak stane, byl s tím srozuměn). Ve formě nedbalosti se rozlišuje nedbalost vědomá (jednající nechtěl škodu způsobit, ani nebyl s jejím vznikem srozuměn, ale bez přiměřených důvodů se domníval, že nenastane) a nedbalost nevědomá (jednající nechtěl škodu způsobit, ale vzhledem k okolnostem a osobním poměrům mohl a měl vědět, že ji může způsobit).

V oblasti občanského práva je pak velice zásadní rozlišování mezi formami. Některé zvláštní skutkové podstaty jsou konstruovány tak, že sami vyžadují konkrétní formu zavinění (§§ 423, 424 OZ) v ostatních případech, kdy zákon nestanoví žádnou formu zavinění, postačí nedbalost. České právo narozdíl od španělského vychází z presumpce zavinění. Z toho vyplývá, že osoba, aby se zbavila odpovědnosti, musí poskytnout důkaz o tom, že škodu nezavinila. Jedná-li se však o dolózní formu zavinění, presumpce zavinění se neuplatní, nýbrž je třeba, aby byl úmysl prokázán. Rozlišování mezi jednáním dolózním a kulpózním má také význam při určování promlčení, neboť § 106 OZ stanoví lhůtu 10 let pro promlčení práva na náhradu škody způsobenou úmyslně počítanou od okamžiku vzniku škody. Úmyslná forma zavinění také vylučuje moderační právo soudce vyplývající z § 450 OZ.

I česká právní úprava je budována na zásadách předvídatelnosti, a proto se i u nás uplatňuje zásada, že za nepředvídatelné následky se neodpovídá. V této souvislosti se hovoří o náhodách v právním smyslu. Obdobně jako ve španělském právu jsou tyto náhody tzv. *vis mayor* (vyšší moc, jíž se rozumí objektivně neodvratitelná událost) a *casus minor* (náhoda, jíž se rozumí taková událost, která je nepředvídatelná, ale bylo-li by ji možno předvídat, pak je odvratitelná).

V české úpravě odpovědnosti za škodu můžeme však nalézt i dosti zásadní výjimku ze zásady *casum sentit dominus*. Tuto výjimku nalezneme v § 421a, kdy zákon výslovně vylučuje zproštění se odpovědnosti. Nutno podotknout, že ve španělském právu se takovéto ustanovení nevyskytuje a ve španělské teorii panuje shoda, že vyšší moc je vždy okolnost vylučující odpovědnost škůdce.

4.2.2.2 Zavinění dle španělského práva

Španělská teorie vychází z obdobné pozice jako teorie česká. V souvislosti se zaviněním španělské právo hovoří o tzv. přičitatelnosti (*imputabilidad*), tedy o podmínkách, za kterých je osoba občanskoprávně odpovědná. Mezi tyto podmínky patří zejména schopnost předvídat následky svých činů a ovládat své jednání. Z toho vyplývá, že pokud nejsou splněny tyto dvě podmínky přičitatelnosti, osoba občanskoprávně odpovědná není. To se týká zejména osob s duševní poruchou a nezletilců. Zajímavé je, že podle tradiční španělské doktríny, byli nezletilci do svých 18 let civilněprávně neodpovědní, avšak v průběhu vývoje teorie upřednostnila výklad, který pro základ pro občanskoprávní odpovědnosti nebere v úvahu fyzický věk osoby, nýbrž to, zda je dostatečně rozumově a volně vyspělá – tedy obdobné měřítko obsažené v § 9 OZ.

Španělské právo vychází z předpokladu, že osoby se mohou volně rozhodovat a svobodně jednat, proto je základem konstrukce zavinění předvídatelnost. Požadavek předvídatelnosti pak vylučuje odpovědnost za nepředvídatelné následky. Do kategorie nepředvídatelných pak španělská teorie řadí vyšší moc a náhodu. Další součástí konstrukce pak bývá intencionalita tedy vnitřní postoj osoby k následku. Ten může být jednak takový, že jednající osoba chtěla přímo způsobit škodu (*dolus*), a jednak takový, že osoba sice škodu přímo způsobit nechtěla, ale jednala s jistou nedbalostí, přičemž škodlivý následek byl předvídatelný (*culpa*).

V oblasti extrakontraktuální odpovědnosti za škodu se nerozlišují stupně zavinění, neboť se zdůrazňuje úplná náhrada škody, která přísluší poškozenému v důsledku vzniku škody a stupeň zavinění je z tohoto hlediska nepodstatný.

Základním pojmem pro určení za jaké jednání osoba odpovídá, je ve španělském právu pečlivost (*diligencia*). *Culpa* v užším smyslu je pak vlastně nedbalost (*negligencia*) čili nedostatek pečlivosti. Toto měřítko vychází článku 1104 CC (viz. výše), který upravuje zavinění u kontraktuální odpovědnosti, soudy a právní věda však

podle něj postupují i v případě extrakontraktuální odpovědnosti.

V obecné rovině není v obou oblastech v chápání zavinění zásadnějšího rozdílu. Nicméně v některých případech extrakontraktuální odpovědnosti dochází ke zvyšování stupně pečlivosti do takové míry, že možnosti vyvinut se jsou nepatrné (viz níže odpovědnost za riziko). V těchto případech je extrakontraktuální pojetí zavinění přísnější než u kontraktuálního.

Pro stanovení obecné míry pečlivostí se užívá objektivního měřítka dobrého otce rodiny (*buen padre de familia*). Jedná se o pečlivost, kterou by vynaložil průměrný, pečlivý a zodpovědný člověk. Soud ovšem může požadovat podle okolností případu i pečlivost vyšší.

Od objektivního konceptu pečlivosti dobrého otce rodiny se španělské právo odchyluje v případě odpovědnosti profesionálů, tedy osob, které mají v určité oblasti hlubší znalosti a dovednosti. Jedná se o tzv. profesionální pečlivost (*diligencia profesional*), kdy se zohledňuje tzv. *lex artis*, tedy okruh zvláštních znalostí a dovedností platných pro určitou činnost.

Pro úplnost dodávám, že subjektivní hledisko je podle některých autorů¹⁴ možné uplatňovat v oblasti závazků *ex contractu* v případech, kdy se kontrahenti dobře znají, ale ne v případech závazků *ex delictu*.

Oblasti prokazování zavinění vychází tradiční španělské právo nikoliv ze zásady presumovaného zavinění, ale naopak ze zavinění nepresumovaného, tudíž je na poškozeném, aby prokázal zavinění škůdce. Postupem času se však tento požadavek stal neudržitelným, neboť poškozený se příliš často ocitl v situaci, kdy prokázat zavinění ze strany škůdce bylo téměř nemožné. V této souvislosti stojí za upozornění praxe soudů, která se uchýlila k užívání jistých korektivů, aby zjednodušila poškozenému jeho obtížné procesní postavení.

4.2.2.2.1 Odpovědnost za riziko a korektivy tradičního pojmu *culpa*

¹⁴ Díez Picaso, Luis.; Derecho de daños, Civitas, 1999, str. 360

V důsledku této praxe moderní teorie hovoří o jisté objektivizaci subjektivní odpovědnosti. Zmíněná objektivizace spočívá ve ztížení procesního postavení škůdce. Mezi tyto korektivy patří jednak zvyšování požadavků na pečlivost jednající osoby, jednak uplatňování principu úplné náhrady škody (škoda v občanském právu je jev negativní, který poškozený nemá snášet, a proto musí být co nejúplněji nahrazena – soudní praxe pak tento požadavek zajišťuje prostřednictvím tzv. nepravé solidarity a také presumpcí zavinění škůdce.

Tyto korektivy našly uplatnění v pojmu, který se nazývá odpovědnost za riziko (*responsabilidad por riesgo*). Tento pojem zahrnuje aktivity, které s sebou nesou velkou míru rizika, ale jsou pro společnost a také hlavně pro osobu je provozující prospěšné či nezbytné, avšak jejich zásadní nevýhoda spočívá právě v jejich rizikovosti (provoz dopravních prostředků např. železnice, či další rizikové aktivity jako je provoz dolů a továren apod., což jsou provozy, u kterých se zavinění škůdce nepadno dokazuje). V těchto případech teorie upozorňuje, že pokud určitá činnost nebo provoz sebou přináší riziko, osoba, která je provozuje, je povinna jej předvídat a přijmout nezbytná opatření k odvrácení hrozící škody.

Přenesení důkazního břemena soudům ostatně umožňuje platný španělský občanský soudní řád, který v článku 217(6) stanoví, že soud může požadovat provedení důkazů po tom účastníku, pro kterého je provedení důkazu méně obtížné. Navíc podat úspěšně důkaz o vyvinění bývá v těchto případech velice obtížné, neboť soudy zpravidla zvyšují úroveň vyžadované pečlivosti.

Nicméně, jak soudní praxe zdůrazňuje, nejedná se o odpovědnost objektivní, neboť ta stojí na jiných základech, ale stále o odpovědnost založenou na zavinění. Např. STS de 17 junio 1997 hovoří o tomto vývoji takto:

„ ...koncept zavinění prochází v posledních letech bouřlivým vývojem nejen v oblasti teorie, ale také v oblasti soudní praxe zejména jako reakce na zrychlující se životní styl, kde lidé jsou součástí velkého množství vztahů, které se vzájemně ovlivňují. Tato reakce, doplněná úsilím nahradit co nejúplněji škody způsobené lidskou aktivitou,

vede k tomu, že v hmotném právu tradiční pojetí nedbalosti ztrácí na důležitosti, v oblasti procesní dochází k přenesení důkazního břemene, v důsledku čehož se subjektivní odpovědnost posouvá směrem k objektivní a zvyšuje se vyžadovaná úroveň pečlivosti“.

Tento systém pak napomáhá soudům vyplnit absenci právní úpravy u výše zmíněných případů. Koncept odpovědnosti za riziko není zcela pozitivně přijímán. Kritické hlasy mu zejména vyčítají jeho vágnost, neboť tento koncept byl vytvořen judikaturou bez toho, aniž by se stal součástí pozitivního práva. Z tohoto důvodu také neexistuje přesné vymezení okruhu činností, které by do daného pojmu spadaly.

Z komparativního hlediska je česká zásada presumovaného zavinění, doplněná objektivní odpovědností v oblasti odpovědnosti za provozní činnost, modernějším a účinnějším prostředkem ochrany než o mnoho komplikovanější koncepce španělská, vycházející z tradiční teorie zavinění.

4.2.1.3 Příčinná souvislost

Dalším předpokladem vzniku extrakontraktuální odpovědnosti je příčinný vztah mezi jednáním a škodlivým následkem. To znamená, že proto, aby osoba za své jednání odpovídala, musí existovat vztah či spojení mezi jednáním a škodlivým následkem. V praxi bývá velice časté, že vztah mezi jednáním a následkem není lineární, nýbrž do něj často zasahují další události. Proto doktrína vytvořila teorie, jakým způsobem určit existenci příčinného vztahu.

Z velkého množství těchto teorií se v praxi užívají dvě hlavní teorie. Tou první je teorie podmínky, někdy také nazývanou teorií ekvivalence podmínek. Podle této teorie existuje kauzální nexus tehdy, pokud jednající osoba zasáhla do událostí, které vedly ke zkoumanému následku. Tyto události jsou si jako příčiny následku rovny a tato

teorie je dále neklasifikuje. Proto také se nazývá teorií ekvivalence. Tato teorie nachází své využití zejména v trestním právu.

Druhou teorií pak je teorie adekvátní příčiny souvislosti. Podle této teorie existuje příčinný vztah v tom případě, pokud podle obecné zkušenosti daná událost vede zpravidla ke zkoumanému následku. Z procesního hlediska pak ve španělském právu, stejně jako v českém, přísluší povinnost prokázat existenci příčinné souvislosti žalobci. V těchto případech nedochází k převrácení důkazního břemene, proto tato povinnost tíží žalobce (poškozeného) vždy.

4.2.1.4 Škoda

4.2.1.4.1 Škoda v českém právu

Vznik škody patří nejen v českém právu mezi nezbytné náležitosti vzniku odpovědnosti za škodu. Pojem škody občanský zákoník sice nikde přímo nedefinuje, ale velice často tohoto pojmu užívá. U definice pojmu škody však vyvstává otázka jak vůbec škodu definovat. Škodu je možno chápat v zásadě dvojím způsobem. Jednak v širším smyslu, kdy se škodou rozumí jakákoliv ztráta, jednak v užším smyslu, kdy se pojmem škoda označuje snížení hmotného ale i nehmotného majetku.

Jak již bylo řečeno, občanskoprávní odpovědnost směřuje k úplné náhradě škody, tedy v ideálním případě k tomu, aby byl navrácen původní stav před škodnou událostí. Některých případech to však nebude možné, neboť náhrada škody do značné míry závisí na hodnotě, kterou škoda postihla. Ta může postihnout jak hodnoty hmotné, tak nehmotné, ale také i hodnoty nemajetkové jako jsou například čest či psychická integrita člověka, tedy hodnoty, které jsou vysoce ceněné, leč nesnadno vyčíslitelné. Z hlediska hodnoty, která utrpěla škodu či újmu pak můžeme hovořit o škodě majetkové a újmě nemajetkové (morální).

Český občanský zákoník pojem škody nedefinuje, a tak se její definice zhostila teorie a judikatura. Podle nich je škodou to, o co se snížil majetek poškozeného v důsledku škodné události, za předpokladu, že tento úbytek lze vyjádřit v penězích¹⁵.

Občanský zákoník v § 442 odst. 1 výslovně uvádí, že se hradí škoda skutečná (*damnum emergens*), a také to, co poškozenému ušlo tzv. ušlý zisk (*lucrum cessans*), nicméně ani tyto pojmy nikde nedefinuje, a tak je také ponechává na výkladu nauce a soudům.

Podle výše uvedených autorů se skutečnou škodou v občanskoprávní teorii rozumí:

„...majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v důsledku protiprávního úkonu či škodní události ve zničení, ztrátě, zmenšení, snížení či jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného (jeho věci či jeho práv, jakož i hodnot ocenitelných penězi, jako jsou pohledávky, duševní vlastnictví aj., a jež představuje majetkové hodnoty nezbytné k uvedení věci v předešlý stav“.

Tato definice v souladu s platným stavem definuje pouze škodu majetkovou, ponechávajíc stranou morální újmu.

Ušlým ziskem se rozumí dle stejných autorů:

„... majetková újma vyjádřitelná v penězích, která na - rozdíl od skutečné škody, spočívá v tom, že v důsledku protiprávního úkonu, resp. škodní události nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného, které poškozený mohl důvodně tj. doložitelným způsobem očekávat se zřetelem k obvyklému (pravidelnému) chodu věci“.

Z tohoto vyplývá, že se opravdu musí jednat očekávatelný zisk, nikoliv pouhý zisk hypotetický, přičemž osoba, která si jej nárokuje, musí nejen prokázat vysokou pravděpodobnost jeho vzniku, nýbrž i výši. Kromě dělení škody na škodu majetkovou a

¹⁵ Knappová, Švestka a kol., Občanské právo hmotné, ASPI Publishing s.r.o., II.sv., 2002, str.446

(újmu) nemajetkovou, je v některých případech možné rozlišovat i škodu způsobenou na zdraví či na majetku.

4.2.1.4.1.1 Újma na zdraví

Další samostatnou kategorií škody tvoří újma na zdraví. Právní úprava náhrady této újmy v ČR má určitá specifika a je soustředěna v paragrafech 444 – 449 OZ. Předně zákon taxativně stanoví, která újma se nahrazuje. Konkrétně vzniká právo na náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti nebo při invaliditě, náhrada za ztrátu na důchodu a náhrada výdajů účelně vynaložených na léčení. V případě smrti osoby vzniká pozůstalým právo na náhradu nákladů spojených s pohřbem, právo na satisfakci, jakož i náhradu nákladů na výživu pozůstalým. Na posledním místě pak zákon přiznává právo požadovat náhradu za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění a to jednorázově.

Pod pojem ztížení společenského uplatnění je možné přiřadit nejen kompenzaci za estetickou újmu, ale také kompenzaci za to, že osoba nebude moci vykonávat určitou činnost, což nejspíše zhorší kvalitu prožívání a negativně se projeví na jejím způsobu života.

Zásadním nedostatkem právní úpravy posledních dvou vyjmenovaných náhrad je to, že jsou stanoveny paušálně vyhláškou č. 440/2001 Sb., a tedy nemůžeme hovořit o satisfakci takto způsobené újmy, ale jen o jejím v mnohých případech nedostatečném zmírnění.

Mechanismus stanovování výše náhrady podle výše zmíněné vyhlášky probíhá tak, že lékař v posudku ohodnotí úraz tak, že mu podle přílohy přidělí počet bodů, který se následně vynásobí částkou 120 Kč. Soud však takto určenou částkou za určitých podmínek nemusí být vázán. V § 7 odst. 3 vyhlášky je totiž stanoveno, že ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud výši odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit. Těmito zvláště výjimečnými případy zejména budou zejména případy náhrad osobám, které dosáhly v určité oblasti

výjimečných výkonů, a v důsledku škodné události jsou jim tyto aktivity znemožněny.

Systém náhrad za utrpené bolesti a za ztížení společenského uplatnění je podle mě nedostatečný, neboť částky odškodného jsou stanoveny paušálně, s výjimkou ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky tato úprava nebere zřetel na zvláštnosti každého jednotlivého případu, v důsledku čehož dochází k stírání rozdílů mezi jednotlivci. Dalším problémem může být i vznik nepoměrného ohodnocení morální újmy oběti stanoveného dle vyhlášky a náhradou morální újmy dle § 13 odst. 2 OZ způsobené třetí osobě v důsledku utrpení oběti, kdy soud při hodnocení nemajetkové újmy vychází z volného uvážení.

V případě smrti osoby přísluší náhrady příbuzným usmrceného upravené v § 444 odst.3. Toto ustanovení vložené zákonem č. 47/2004 Sb., s sebou přineslo do českého práva určitou koncepci náhrady nemajetkové újmy. Podle mne však poněkud problematickou. Tato právní úprava se totiž nezabývá problémem, zda dané osoby skutečně v důsledku smrti utrpěli morální újmu či nikoliv, neboť přiznává poměrně vysoké částky zcela paušálně. I když v případě zjevně neopodstatněného požadavku na přiznání této náhrady (smrt manžela nastala pár dní před rozvodem manželství) by jej soud zřejmě mohl nepřiznat odkazem na rozpor s dobrými mravy podle § 3 odst. 2 OZ. Navíc i samotný okruh osob, jejichž nemajetková újma se odškodňuje, se mi zdá poněkud úzký, nereflektující širší rodinné vazby a zejména zvláštnosti konkrétních případů. Okruh osob včetně příslušných částek je v § 444 odst. 3 určen takto :

- 1, manžel či manželka – 240 000 Kč
- 2, každé dítě – 240 000 Kč
- 3, každý rodič – 240 000 Kč
- 4, každý rodič v při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte – 85 000 Kč
- 5, každý sourozenec zesnulého – 175 000 Kč
- 6, každá další osoba blízká žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti – 240 000 Kč

Podle mě by v otázka okruhu osob měla spadat do kategorie uvážení soudu a nikoliv paušální kategorií stanovenou zákonem, neboť pouze soud může vzít v úvahu konkrétní souvislosti rodinných vztahů a těmto osobám pak přiznat či nepřiznat náhradu nemajetkové újmy. Pro úplnost dodávám že v důsledku změn provedených novelou č. 47/2004 Sb. došlo nejspíše k vyloučení do té doby rozšířené praxe žádat v případě smrti osoby přiměřené zadostiučinění na základě ustanovení o ochraně osobnosti podle § 13 odst. 2.

4.2.1.4.2 Nemajetková újma v českém právu

Jak již bylo naznačeno výše, právní úprava náhrady nemajetkové újmy je v českém právu značně nekonzistentní. České pozitivní právo rozlišuje tyto druhy nemajetkové újmy:

- 1, bolestné
- 2, ztížení společenského uplatnění
- 3, pro morální újmu vzniklou v důsledku smrti blízké osoby české právo žádný pojem nezná, pouze stanoví, že se taková újma hradí
- 4, přiměřené zadostiučinění

Vedle pojmů, vycházejících z újmy na zdraví - bolestného, ztížení společenského uplatnění a utrpení za smrt osoby blízké, tak existuje i pojem přiměřené zadostiučinění, kterého zákonodárce také používá jako synonymum morální újmy v § 13 OZ jako prostředek ochrany osobnosti. S tímto pojmem se setkáváme i v jiných právních předpisech než je občanský zákoník (§ 53 Obch. zák., § 7 odst.4 ZP, § 40 odst. 1 AZ). Tímto samotný zákonodárce umožňuje náhradu nemajetkové újmy i v jiných oblastech soukromého práva.

4.2.1.4.2.1 Pojem přiměřeného zadostiučinění v kontextu OZ

Jak již jsem naznačil, pojem přiměřeného zadostiučinění je jedním z nároků poskytovaných v důsledku neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva. Všeobecným osobnostním právem se zejména rozumí hodnoty osobnosti fyzických osob. Tyto hodnoty mohou být fyzické (zdraví fyzické i duševní, život, ale i lidské tělo) nebo morální (čest, podobizny, soukromí, jméno a další.) Tyto hodnoty jsou společností chápány jako velice zásadní a jako takové pak i chráněny proti neoprávněným zásahům. Mechanismus ochrany těchto hodnot je obdobný jako mechanismus odpovědnosti za škodu. Proto, aby došlo k poskytnutí ochrany, musí být splněny následující předpoklady.

1, Zásah do osobnostního práva – tímto zásahem se rozumí zásah, který je objektivně způsobitelný vyvolat újmu a je nerozhodné, zda tato újma spočívá v pouhém ohrožení či v porušení osobnostního práva. V důsledku zásahu pak musí dojít ke vzniku objektivně vnímané nemajetkové (morální) újmy. Teorie zastává názor, že se nemůže jednat o subjektivně vnímanou újmu, neboť ta by nepřipustně omezovala ochranu výše zmíněných hodnot¹⁶.

2, Neoprávněnost zásahu, která spočívá v tom, že je v rozporu s platným právem. K zásahu může dojít konáním, ale i opomenutím. O neoprávněný zásah však jít nemusí, pokud existují tzv. okolnosti vylučující protiprávnost (viz výše).

3, Nezbytným předpokladem je pak i kauzální nexus mezi neoprávněným zásahem do osobnostního práva a vznikem nemajetkové újmy.

4, Ke vzniku tohoto druhu odpovědnosti se nevyžaduje zavinění, neboť patří do kategorie přísné (objektivní) odpovědnosti.

Vztah právní úpravy ochrany osobnosti k právní úpravě odpovědnosti za škodu

¹⁶ Knap K., Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V. :Ochrana osobnosti podle českého práva, Linde Praha, a.s. 2004 str.151

může být dvojit.

V prvním případě se jedná o souběh ochrany osobnosti s náhradou škody, neboť protiprávním zásahem do osobnostního práva došlo ke vzniku majetkové škody. V takovém případě je možné dle § 16 OZ požadovat i náhradu majetkové škody, ovšem za podmínek § 420 a násl. OZ. S tím souvisí i jedno úskalí. V případě neoprávněného zásahu do osobnostního práva fyzické osoby, je mechanismus odpovědnosti vybudován na základě objektivní odpovědnosti. V případě náhrady majetkové škody však může dojít k tomu, že podle právní úpravy odpovědnosti za škodu, bude škůdce odpovídat za škodu pouze v případě zaviněného jednání.

V druhém případě se jedná o již výše zmíněnou praxi požadování morální újmy v důsledku škody, kterou utrpěla třetí osoba. Jak již jsem se zmínil, je základem českého práva odpovědnosti za škodu vznik skutečné škody. To znamená, že proto, aby mohla osoba s úspěchem požadovat náhradu škody, musí soudu prokázat, že utrpěla majetkovou škodu. Jedná-li se o morální újmu, v oblasti odpovědnosti za škodu se hradí bolestné, ztížení společenského uplatnění. Tato újma se ovšem hradí pouze poškozenému. Nově se poskytuje i třetí osobě peněžitá náhrada za smrt osoby blízké či blízkého příbuzného (viz výše). Neprokáže-li ji spor ztratí. Nicméně v praxi dochází často i k tomu, že v důsledku majetkové škody (konkrétně na zdraví, ale obecně vzato i na jakémkoli statku), kterou utrpí jedna osoba (primárně poškozený), utrpí jiná nemajetkovou újmu. Jde tedy o případ, na který české právo odpovědnosti za škodu nepamatuje. Teorie a následně i judikatura¹⁷, proto dovodila, že je možno žádat náhradu takto vzniklé újmy z důvodu ochrany osobnosti, neboť v důsledku úmrtí či závažného poškození zdraví došlo u třetí osoby k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí, konkrétně do práva na rodinný život. Tento závěr je v české právní realitě jedině správný. Avšak v souvislosti s tímto mechanismem pak může dojít k určitým zvláštním situacím, kdy škůdce bude jedné osobě odpovídat na základě zavinění (za újmu na zdraví) a vůči druhé bez ohledu na zavinění (za újmu psychickou). Podíváme-li se na tento problém z pozice žalovaného, mohlo by dojít k situaci, kdy za škodu na zdraví

¹⁷ viz nálezy ÚS 85/04 či nálezy ÚS č. 265/2005 Sb.

odpovídat nebude, neboť se exkulpuje, avšak bude odpovídat třetí osobě právě z titulu neoprávněného zásahu do jejího osobnostního práva. Z toho vyplývá i jisté oslabení pozice poškozeného a posílení pozice třetí osoby, neboť škůdce se může vyvinut poskytnutím důkazu, že škodu nezavinil.

Navíc, roku 2004 došlo novelizací § 444 k zásadní změně. Novela zák.č. 47/2004 Sb. přidala třetí odstavec, který stanovil paušální náhrady pro třetí osoby v důsledku úmrtí příbuzného či osoby blízké (viz výše), čímž je dosavadní praxe využívání ochrany prostřednictvím § 11 a násl. částečně vyloučena. Částečně je možno požadovat náhradu morální újmy stále, ovšem nikoli v důsledku smrti, ale pouze v důsledku poranění či obdobné újmy.

Přiměřené zadostiučinění je možné rozlišovat ve formě morální (nemajetkové – např. omluva, rozsudek apod.) a majetkové – peněžité (relutární) satisfakce. Podmínky, za kterých je možno požadovat přiměřené zadostiučinění (viz níže).

Již výše zmíněná praxe požadovat přiměřené zadostiučinění v důsledku porušení morální a fyzické integrity člověka (v případě zranění) či ochranu soukromí a rodinného života (v případě smrti osoby blízké) napomohla k vytvoření jistých zásad v oblasti náhrady morální újmy. Z hojnosti judikátů Nejvyššího soudu je možné vysledovat tyto zajímavé zásady:

1, Nepromlčitelnost nároků vyplývajících z ochrany osobnosti (např. 30 Cdo 1542/2003 nebo Cdo 2992/2005) . Tato teze však není všeobecně přijímaná¹⁸ případě peněžitého zadostiučinění. Nejvyšší soud vychází z toho, že nárok vycházející z ochrany osobnosti je nárokem nemajetkové povahy a z toho důvodu nepromlčitelným dle § 100 odst. 2 OZ (arg. a contrario). Toto stanovisko zaujala i část komentářové literatury¹⁹. Opačné argumenty je možné shrnout do následujícího přehledu:

¹⁸ Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M., a kol.. Občanský zákoník : komentář, C.H. Beck, 2004

¹⁹ Holub, M., a kol.: Občanský zákoník: komentář., Linde Praha, a.s. , 2003

a, pokud by právo na peněžité zadostiučinění bylo považováno za nepromlčitelné, vyčlenilovalo by se tím z okruhu obdobných práv nemajetkové charakteru (srov. např. § 444 OZ)

b, přiměřené zadostiučinění má reparační charakter jako jiné majetkové nároky např. jako náhrada škody či vrácení bezdůvodného obohacení

c, připravovaný kodex soukromého práva považuje nemajetkovou újmu na osobnosti za druh škody a právo na její náhradu v penězích promlčuje

d, nepromlčitelnost by v důsledku neexistence zvláštní právní úpravy náhrady škody náhrady nemajetkové újmy, kdy zadostiučinění v penězích supluje tuto zvláštní právní úpravu, znamenala v konečném důsledku nerovnost v postavení postižených fyzických osob²⁰

2, Nemožnost žádat náhradu morální újmy v penězích dle § 15 OZ (např. 30 Cdo 1218/2006). Podle Nejvyššího soudu:

„...je toto právo osobně spjata se zemřelou fyzickou osobou a jako právo osobní povahy její smrtí zaniká a nepřechází na dědice. Pokud by náhrada nemajetkové újmy v penězích byla přiznána jiné osobě než osobě poškozené, neplnila by svou funkci, neboť by již nevyvažovala ani nezmírňovala nemajetkovou újmu způsobenou neoprávněným zásahem“.

3, I když pojem nemajetková újma může budít představu, že ji není možné vyčíslit, není tomu tak. Přesné vyčíslení ale není možné, a tak její výši mohou

²⁰ Knap K., Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecíty V. :Ochrana osobnosti podle českého práva, Linde Praha, a.s. 2004, s.198n.

soudy určit v rámci volného uvážení dle § 136 OSŘ. Jak zdůrazňuje Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, volné uvážení není libovůlí soudce, nýbrž postupem, který má svá pevně daná pravidla. Soud je musí nejen respektovat, ale i konkrétně uvést v odůvodnění rozsudku, na základě jakých úvah došel k určité částce.

Při určování existence a výše náhrady nemajetkové újmy to je žalobce, kdo musí soudu poskytnout potřebné důkazy. Soud poté musí vymezit okolnosti, které budou podkladem pro následné rozhodnutí. Jak vyplývá z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, je soudce povinen

„...založit svou úvahu na skutečnostech, které soudu umožní založit úvahu na kvantitativním posouzení základních souvislostech posuzovaného případu“²¹

Při určování výše náhrady pak soud vychází jak z celkové povahy případu, tak z konkrétních okolností. Těmito mohou být intenzita, povaha, způsob provedení neoprávněného zásahu, dále pak rozsah a povaha nemajetkové újmy a hodnoty, která byla zasažena. Mezi další kritéria patří např. i trvání a intenzita nemajetkové újmy či okolnosti za nichž došlo k neoprávněnému zásahu. Jako satisfakci soudy považují i např. rozsudek v trestní věci.

4, V případě poskytování přiměřeného zadostiučinění v důsledku škody, soudy připouštějí analogii s obecnou odpovědností za škodu. Jedná se o analogické užití § 420 odst. 2 OZ, tedy o odpovědnost právnických a fyzických osob za škodu způsobenou těmi, které při činnosti použily.

5, Nejvyšší soud důsledně vyžaduje, aby bylo v rámci přiměřeného zadostiučinění nahrazena pouze morální újma a nikoli i majetková škoda.

²¹ 30 Cdo 2992/2005

6, Podle mě je dosti sporná sankční povaha přiměřeného zadostiučinění. I když Nejvyšší soud uvádí, že přiměřené zadostiučinění má i povahu

*„...sankční, neboť zaplacení zadostiučinění představuje pro rušitele finanční újmu, tedy nejen újmu morální, která má vyrovnat porušenou rovnováhu v postavení rušitele a postižení osoby“.*²²

K otázce sankčního pojetí přiměřeného zadostiučinění

Obecně vzato v kontinentálním právu je existence soukromoprávních sankcí jevem výjimečným, což vychází z teoretického základu vyrovnávací spravedlnosti. Podstatou vyrovnávací spravedlnosti je návrat k původnímu stavu (vyrovnání situace od nežádoucího stavu vzniklého v důsledku škodlivého jednání, ke stavu před vznikem škody) a nikoliv sankce.

V anglosaském systému, který v tomto více vychází z římskoprávní tradice, je sankce v důsledku občanskoprávního deliktu možná, a někdy, i žádoucí. V právu *Common Law* se v těchto souvislostech hovoří o formách sankční náhrady. Příklady mohou být tzv. *aggravated damages*, které soud přiznává v případech, kdy způsob provedení (občanskoprávního) deliktu žalovaným, postiženému způsobil újmu na cti, a užívají se pouze u některých typů deliktu a dále také v případech difamace. Silně sankční povahu mají však tzv. *exemplary (punitive) damages*. Tyto jsou přiznávány pouze v případech svévolného či neústavního jednání státních zaměstnanců nebo v případě, že žalovaného úmysl poškodit žalobce byl veden touhou dosáhnout zisku, který by překročil eventuální náhradu škody. Hlavní účel *exemplary damages*, spočívá v tom, aby byla žalovanému udělena lekce, že delikt se nevyplácí.²³

V českém právu je možné hovořit o sankčním charakteru pouze u úrocích

²² Odo 511/2006

²³ Clark & Lindsell: On Torts, Sweet and Maxwell, 2000

z prodlení, neboť se jedná o institut, který neslouží primárně ke kompenzaci, nýbrž jako sankce uložená dlužníku za to, že nesplnil svůj dluh v čas či řádně.

U přiměřeného zadostiučinění v penězích, podle mě, není možné paušálně hovořit o sankční povaze, neboť směřuje pouze k náhradě nemajetkové újmy, která vznikla v důsledku neoprávněného zásahu. I když žalobce může subjektivně vnímat takto poskytnuté plnění jako újmu, objektivně vzato, jedná se o náhradu, která má sloužit k náhradě či zmírnění jeho neoprávněného zásahu. Analogicky by povinnost k náhradě jako újmu mohla vnímat i osoba, která způsobila majetkovou škodu.

Na druhou stranu je možné si představit případ, kdy i přiměřené zadostiučinění může mít sankční povahu. Mohlo by se jednat zejména o některé praktiky bulvárních medií, které neoprávněně a velice intenzivně zasáhnou do osobnostního práva za účelem zvýšení nákladu, kalkulující s tím, že v důsledku praxe českých soudů, které často přiznávají nižší částky, se jim onen zásah vyplatí.

Sankční povahu není podle mě možné ani dovozovat z preventivní funkce přiměřeného zadostiučinění, kdy se bezpochyby jedná o hrozbu finanční újmy. Ani tato hrozba však není hrozbou sankcí, nýbrž upozorňuje na přirozený důsledek neoprávněného zásahu do osobnostního práva nahradit újmu takto způsobenou. Na závěr tohoto výkladu je třeba si také uvědomit mechanismus odpovědnosti za neoprávněný zásah do osobnostního práva. Měl-li by mít tento institut sankční roli, bylo by třeba změnit mechanismus objektivní odpovědnosti za mechanismus zavinění, což by ve svém důsledku přineslo menší ochranu dotčeným osobám.

4.2.1.4.3 Škoda ve španělském právu

Ve španělském právu panuje situace poněkud odlišná avšak s obdobnými prvky. Ani španělský CC nikde škodu nedefinuje, nýbrž obdobně jako OZ se o ní zmiňuje v některých svých člancích, proto také byla její definice ponechána na doktríně. Ta musela překonat určité těžkosti, neboť ne každý úbytek majetku je možné nazvat škodou, za kterou je třeba poskytnout náhradu. Navíc část španělské doktríny odmítá

protiprávnost jako znak škody s poukazem na to, že škoda může nastat, aniž by byla v rozporu s právem.

Španělské pojetí škody stojí na teorii rozdílu (abstraktní teorie škody). Podstatou této teorie je globalizace škody vůči veškerému majetku poškozeného a nikoliv ke konkrétní hodnotě, která byla jednáním škůdce poškozena. Z ní je možné dovodit i náhradu ušlého zisku, neboť i to je úbytek, o který byla snížena hodnota majetku poškozeného. Dochází-li ovšem k restituci (případě náhrady staré věci se nahradí věcí novou) podle této teorie dochází k obohacení poškozeného, neboť hodnota majetku se zvýšila o hodnotu nové věci. V podobných případech pak tato teorie musí nutně reflektovat tzv. *compensatio lucri cum damno*. Tedy požadavek, aby v důsledku náhrady škody nedošlo k obohacení poškozeného. *Compensatio lucri cum damno* však s sebou může přinášet i určité problémy při určování konečné výše náhrady. Eventuelně bylo možno dojít i k některým absurdním závěrům ((například v důsledku zásahu došlo ke zřícení staré stavby (škoda) v centru města, čímž došlo ke strmému nárůstu ceny pozemku (kompenzace) v takové výši, že přesáhla způsobenou škodu)).

Za škodu, kterou je třeba nahradit, se tedy považuje taková ztráta, kterou osoba není nucena strpět, ponechávajíc mimo tuto sféru škodu, která nastala v důsledku zvláštních okolností např. v důsledku oprávněného výkonu práva a dalších, (tedy takových, které v českém právu nazýváme okolnostmi vylučující protiprávnost). Španělské členění škody je velice rozmanité. Na prvním místě můžeme hovořit o škodě majetkové nebo materiální (*daño patrimonial, material*) a morální újmě (*daño moral*). Základem tohoto dělení je hodnota, na níž došlo ke vzniku škody.

Majetkovou škodou se rozumí taková škoda, která postihne majetek poškozeného, a je zcela nerozhodné, zda se jedná o majetek hmotný či nehmotný. V oblasti majetkové škody pak španělské právo tradičně rozeznává skutečnou škodu (*daño emergente*) – tedy ty majetkové hodnoty, o které se majetek poškozeného snížil, popřípadě ty hodnoty, o které poškozený přišel, a ušlý zisk (*lucro cesante*) – tedy ty hodnoty, o které by se majetek poškozeného zvětšil, nebylo-li by došlo ke škodné události.

Krom tohoto členění je možné podle španělských autorů členit škodu i v závislosti na času, kdy nastala či podle trvání následků²⁴.

Dalším druhem škody, ke které dochází velice často je újma na zdraví. Ve španělském občanském zákoníku nejsou stanoveny žádné směrnice ohledně rozsahu náhrady této újmy, proto její určení spočívá na soudním výkladu.

V případě zdravotní újmy má přiznává judikatura oběti právo na náhradu nákladů na léčení, ušlý zisk, morální újmu (utrpení za prožité bolesti a nemožnost vést normální život).

Rozhodovat o výši morální újmy v oblasti újmy na zdraví je pro soudce velice náročné, a proto se stále častěji ozývají hlasy, které požadují určitý návod, jakým způsobem ohodnotit morální újmu (tedy zejména utrpení za fyzickou bolest), aby byla zajištěna obdobnost rozhodování, a tím, zajištěna větší právní jistota.

Tyto hlasy zesílily po přijetí zákona o občanskoprávní odpovědnosti a pojištění za škodu způsobenou provozem motorového dopravního prostředku²⁵. Tento zákon zavedl ve španělském právu tzv. *baremos* (limity). Tento zákon stanoví jaké nejvyšší částky může osoba jako náhradu obdržet včetně náhrady za morální újmu. Tento systém platí pouze pro úzkou oblast odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, avšak množí se názory o možné inspiraci těmito vodítky při ohodnocování morální újmy utrpěné v důsledku usmrcení blízké osoby i při jiné události, než je provoz motorového vozidla.

Tento systém vychází obdobně jako český z bodového hodnocení, ale navíc bere v úvahu i věk oběti. Dále v případě smrti rozlišuje i rodinné poměry, ve kterých se nacházela zemřelá osoba. Jen pro ilustraci, pokud zemřelá osoba ve věku do 65 let zanechala po sobě manžela, přísluší mu náhrada ve výši 90.278 eur. Pokud by se jednalo o oběť mezi 66 a 80 lety, pak náhrada činí 67.708 eur a ve třetí skupině, kam patří oběti ve věku 80 let a více, činí náhrada 45.139 eur.

Tento právní předpis také zohledňuje i tzv. *daño estético* – tedy estetickou újmu,

²⁴ Encarna Roca,: Derecho de daños – textos y materiales, Tirant lo blanch, 4a edicion, str. 138n

²⁵ Ley de responsabilidad civil y seguro en la circulación de vehículos de motor 30/1995 de 8 de noviembre

kteřou rozděljuje podle závažnosti do 6 skupin. Každá skupina pak je ohodnocena bodově. Zákon pak výslovně požaduje, aby ohodnocení újmy estetické probíhalo nezávisle na ohodnocení újmy fyzické. Pro názornost je nejlehčí estetická újma ohodnocena v závislosti na věku mezi 668-751 eury pro osobu mladší 20 let a pro osobu starší 65 let se částka pohybuje v rozmezí 469-495 eur. Při nejtěžší estetické újmě se pak odškodnění pohybuje od 2734 eur u osob mladších 20 let po 1357 eur u osob starších 65 let.

Při usmrcení osoby se škoda, která podléhá náhradě, dělí do tří skupin. V první skupině se nacházejí náklady spojené s úmrtím a léčením osoby tedy zejména náklady na pohřeb, v druhé skupině je soustředěna náhrada škody, která vznikla osobám ekonomicky závislým na zemřelém a do třetí skupiny pak patří tradičně morální újma. Při stanovení výše náhrady morální újmy třetí osobě v důsledku smrti oběti hraje důležitou roli i věk zemřelého, nepřímě úměrně stárí osoby. Obdobně jako v českém právu soudy připouštějí náhradu nákladů, které vynaložila i jiná osoba než poškozěný.

4.2.1.4.3.1 Morální újma

Vedle škody na majetku pak španělské právo uznává i škodu, která postihuje i jiné než majetkové hodnoty. Tuto pak nazývá morální újmu (*daño moral*). Z komparativního hlediska je španělský přístup k morální újmě velice benevolentní. Jiné evropské státy sice kategorii morální újmy uznávají, ale její náhradu umožňují jen ve stanovených případech, zatímco španělsko ji obecně připouští i tam, kde výslovná právní úprava zahrnující morální újmu neexistuje²⁶.

Definovat morální újmu je velice nesnadné zejména pro její nehmotný charakter. Nehmatatelnost morální újmy je samozřejmě i největším argumentem pro její odpůrce. Mezi tyto argumenty patří zejména to, že morální újma sebou nenese ekonomickou

²⁶ srov. Knap K., Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V. :Ochrana osobnosti podle českého práva, Linde Praha, a.s. 2004, str.171,pozn.č. 105

ztrátu, a tedy není co kompenzovat.

Vývoj konceptu morální újmy má za sebou dlouhou historii. Stávající španělský občanský zákoník byl přijat v druhé polovině 19. stol. V době následující bezprostředně po jeho přijetí španělské soudy pojem morální újmy neuznávaly a žaloby zamítaly s poukazem na to, že tento druh škody není objektivně vyčíslitelný, a tudíž by zůstal jen na pouhé volné úvaze soudce. Toto pojetí však bylo neudržitelné a postupně se začalo měnit. Již od počátku 20. století lze sledovat jisté úsilí za všeobecné uznání morální újmy, které bylo korunováno úspěchem v 1912, kdy Nejvyšší soud rozhodl²⁷ o žalobě o náhradě škody za morální újmu, kterou utrpěla jistá žena v důsledku otištění nepravdivé zprávy v jednom ze španělských deníků. Jednalo se o přiznání náhrady za morální újmu v patřící do kategorie práva na čest. Po tomto průlomovém rozhodnutí pak samozřejmě následovala další, která nastoupivší trend jen potvrzovala. V roce 1930 pak soudy²⁸ přiznaly možnost žádat náhradu morální újmy také osobám právnickým.

Z hlediska španělské jurisprudence, která se k existenci morální újmy staví velice pozitivně, je možné vnímat tři subkategorie –

- 1, morální újma pramenící z porušení práva na čest
- 2, morální újma pramenící z porušení práva na fyzickou integritu
- 3, morální újma v citové oblasti (v podstatě odpovídá pojmu morální újmy *stricto censu*)

Jiné dělení je dělení na tzv. morální újmu *stricto censu* a *largo censu*. Jako projevy morální újmy v užším smyslu chápe část španělské doktríny např. zármutek, který vede k pocitům bolesti, zhoršení zdravotního stavu a v neposlední řadě i poruchy a nedostatky v sexuálním životě např. STS de 9 febrero 1988, ve kterém Nejvyšší soud umožnil aktivní legitimaci manželce poškozeného, jenž v důsledku vážné nehody nebyl

²⁷ STS 6 diciembre 1912, čerpáno z : Díez Picaso, Luis, : Derecho de daños, Civitas, 1999 str.96

²⁸ STS 31 marzo 1930 čerpáno z Encarna Roca, : Derecho de daños – textos y materiales, Tirant lo blanch, 4a edicion, str. 140

schopen plnit manželské povinnosti, vůči osobě, která nehodu způsobila. Soud toto rozhodnutí odůvodnil tak, že žena v důsledku jednání škůdce, utrpěla újmu v citové oblasti, tedy v oblasti, která bývá běžnou a velice důležitou součástí většiny manželských vztahů, čímž byla zasažena její intimní sféra a došlo ke vzniku morální újmy.

Vedle morální újmy užším smyslu pak španělská teorie rozeznává i morální újmu v širším smyslu. Do této kategorie se často řadí újma, která přímo nemá vliv na psychiku člověka popř. i na fyzickou stránku, ale jedná se o újmu, v důsledku níž se poškozené osobě zmenšují šance na společenské uplatnění nebo společenský kredit (nemožnost nalézt práci, omezení možností si obstarat živobytí apod.). Zde je možno spatřovat určitou podobnost s pojmem ztížení společenského uplatnění, jež tvoří část kompenzace poskytované za újmu způsobenou na zdraví v českém OZ §444 popř. ve vyhlášce č. 440/2001 Sb. Rozdíl mezi těmito dvěma druhy újmy spočívá v tom, jakým způsobem dochází ke stanovení výše této újmy. U morální újmy v užším smyslu závisí ve značné míře na volné úvaze soudu, zatímco u morální újmy v širším smyslu je třeba, aby strana, která vznik takovéto újmy tvrdí, ji prokázala.

Španělské soudy však v rámci tohoto širšího pojetí morální újmy, odškodňují například i ztížení společenského uplatnění v širších souvislostech. Tak například v STS 11 marzo 2000 soud rozhodoval o případu, kdy při hře dětí bylo jedno z nich zraněno prakem do oka. Soud přiznal náhradu morální újmy za dny, kdy dítě chybělo ve škole v důsledku zranění, neboť

„...dítěti bylo během léčení znemožněno vykonávat jeho běžné aktivity, zejména docházet do školy, což s sebou přineslo i to, že po návratu muselo dohánět to, co zanedbal. Je třeba nahradit škodu, která byla opravdu způsobena, proto je součástí náhrady za zameškanou školu také pretium doloris, které odpovídá morálnímu utrpení, jež nepochybně postihlo chlapce“.

Jiní autoři²⁹ rozlišují v rámci nemajetkové újmy tyto 4 podkategorie:

- 1, duševní bolest a utrpení tzv. *pretium doloris*
- 2, estetická újma
- 3, sexuální újma (nemožnost osoby žít sexuálním životem či mít děti)
- 4, újma, která plyne z toho, že v je poškozený zbaven možnosti vykonávat oblíbenou činnost nebo činnost, ve které dosáhl určité úrovně. Tento druh morální újmy míří na snížení kvality života v oblasti prožívání a je možné do něj zařadit i výše zmíněné rozhodnutí

Z procesního hlediska je prokázání morální újmy kvůli „nemateriálnosti“ velice nesnadné, což však podle španělské soudní praxe neznamená, že by bylo možné koncept morální újmy odmítnout. Z tohoto důvodu bývají často španělské soudy benevolentní v nárocích na její prokázání.

4.2.1.4.3.1.1 Prokazování existence morální újmy

Výše uvedené platí zejména v případě tzv. morální újmy v úzkém smyslu (duševní útrapy). V souvislosti s tímto pojmem španělská praxe vychází z doktríny *res ipsa loquitur*. Tedy, že v některých případech na základě lidské zkušenosti dochází k nutnému vzniku morální újmy, kterou, neboť se jedná o vnitřní pocity poškozeného, je možné prokázat pouze se značnými obtížemi popřípadě vůbec. Z tohoto důvodu je pak připuštěna presumpce tohoto druhu újmy.

Na druhou stranu však španělské soudy požadují prokázání vzniku jiné morální újmy než výše uvedené.

Španělská teorie se však neomezuje na oblast extrakontraktuální, ale připouští vznik morální újmy i v oblasti kontraktuální, tedy, při porušení závazku. Z dlouhé řady

²⁹ Díez Picaso, Luis,: Derecho de daños, Civitas, 1999 str.327

rozhodnutí Nejvyššího soudu vyčnává STS 31 mayo 2000, ve které žalobci žádali odškodnění morální újmy v důsledku zpoždění letadla. Na tomto rozhodnutí je možné sledovat některé velice zajímavé poznatky týkající se morální újmy.

1, Možnost prokázání morální újmy. V daném rozhodnutí soud prohlásil, že:

„...otázka prokázání morální újmy je spojena s obecnou teorií o důkazním břemenu, avšak je třeba vzít v úvahu některé zvláštnosti, především jakými způsoby se projevují následky morální újmy reálném světě“.

To znamená, že není možné pro nedostatek důkazních prostředků odmítnout existenci morální újmy, neboť v těchto případech není nezbytný zřejmý či přímý důkaz, který by s jistotou prokázal existenci morální újmy. Na druhou stranu u morální újmy vyvstávající z majetkové škody je důležité, aby strana předložila důkazy, které slouží na podporu jejích tvrzení. Ovšem v případě, kdy existence morální újmy závisí na úvaze soudu, neboť újma vyplývá ze samotného charakteru sporu (*res ipsa loquitur*) nebo se jedná o notoricky známou situaci, nevyžaduje se žádná konkrétní důkazní aktivita³⁰.

2, Rozšíření možnosti náhrady morální újmy také na oblast kontraktuální. V této souvislosti soud prohlásil, že sice není možné bez dalšího odškodňovat jako morální újmu pouhý nepříjemný pocit znechucení, zlost či znuženost, jež jsou běžné během čekání na zpožděný let, nicméně, ten samý soud vzal v úvahu to, že zpoždění nevzniklo v důsledku zhoršení meteorologických podmínek či v důsledku jiných ospravedlnitelných událostí, ale nýbrž k němu došlo z nařízení aerolinií. Na druhém místě pak soud zvažoval také i délku zpoždění (10 hodin). Na závěr pak soud uznal existenci výše zmíněných pocitů pramenících ze zpoždění a udělil velmi vysoké odškodnění.

4.2.1.4.3.1.2 Zásady určování výše náhrady morální újmy

³⁰ Oyarzun, Javier Marcos: Reparación integral del daño, Bayer Hnos, S.A., 2002, str. 120

Při vyčíslení morální újmy španělské soudy využívají volného uvážení. Obdobně jako v ČR se zdůrazňuje, že volné uvážení nemůže být libovolné, nýbrž opřené o určitou myšlenkovou konstrukci, na jejímž základě soud dojde k přezkoumatelnému závěru.

Volném uvážení závisí předně na okolnosti, kvůli které došlo k morální újmě. Je možné rozlišovat zejména smrt, vážné poranění s trvalými následky a některé další okolnosti. V případě smrti soud zejména bere v úvahu rodinnou situaci zemřelého, blízkost příbuzných a velmi významným kritériem bývá i věk oběti. To platí obdobně i pro zranění, při kterém nedošlo k úmrtí oběti. V souvislosti s trvalými následky pak soud bere v úvahu i činnost, kterou před škodlivou událostí oběť vykonávala a která je jí znemožněna. Ovšem soud nemožnost provádět jisté aktivity zvažuje i při zranění bez trvalých následků (viz výše zmíněnou STS 11 marzo 2000).

4.2.1.4.4 Způsoby náhrady majetkové škody a nemajetkové újmy

Jak již bylo uvedeno, základním účelem odpovědnosti za škodu je náhrada vzniklé škody. K té by mělo dojít tak, aby v ideálním případě došlo k obnovení stavu, který existoval před škodnou událostí či jednáním. V právu bylo vytvořeno několik způsobů, jak uspokojit nároky poškozeného.

1, Restituce – Restitucí se rozumí návrat v předchozí stav. V drtivé většině případů bude restituce spočívat v poskytnutí nové věci. Je třeba však zdůraznit, že tento způsob náhrady škody je možné použít hlavně u náhrad týkajících se škod majetkových.

2, Reparace – Reparací se rozumí takový způsob náhrady škody, při kterém nedochází k úplnému obnovení předchozího stavu. Zatímco restituce spočívá v poskytnutí nové věci, reparací bývá často oprava poškozené věci. Reparace a restituce bývají často vnímány jako synonyma, popřípadě reparace bývá chápána jako součást pojmu restituce. V širším smyslu bývá jako reparace označován obecný pojem náhrady

škody .

3, Poskytnutí peněžité náhrady (odškodnění) – Tento způsob náhrady škody, spočívá v poskytnutí určitého množství všeobecného ekvivalentu (peněz). Proto, aby mohl být použit tento způsob náhrady, je nezbytné, aby došlo k vyčíslení škody. Výhoda tohoto způsobu náhrady spočívá v tom, že prostřednictvím peněz je možné nahradit i nemajetkovou újmu.

Je otázka, zda je možno u nemajetkové újmy mluvit o náhradě nebo zda je vhodnější užít slova zmírnění, neboť přísně vzato, morální újmu je možné pouze zmírnit.

Poskytování peněžité náhrady může mít také jistá úskalí. Požadavek peněžité náhrady není vhodný v případech, kdy hrozí rychlé znehodnocení poskytnutých peněžních prostředků např. v důsledku inflace. Jiný případ nevhodnosti peněžité náhrady může být nemožnost obstarat si novou věc.

4, Morální satisfakce – Morální zadostiučinění slouží ke zmírnění nemajetkové újmy. Morální satisfakce může spočívat v určitém jednání škůdce a může mít podobu omluvy, uvedení na pravou míru, otištění rozsudku na náklady škůdce apod. Tento způsob zmírnění se využívá zejména v případech méně závažného zásahu, při intenzivnějším zásahu se pak spíše využívá poskytnutí peněžité náhrady. Užítí morálního zadostiučinění je třeba pečlivě zvážit, neboť v některých případech může působit až kontraproduktivně ((nové rozvíření již zapomenutého skandálu, či nepřípustné zviditelnění (reklama) škůdce)).

5, Kromě výše uvedených tradičních způsobů náhrady škody právní řády poskytují i další prostředky zejména preventivní povahy. Mezi takové je možno zařadit uložení povinnosti odstranit hrozící nebezpečí, zanechání určité činnosti, odstranit následky jednání či zákaz určitého jednání. Některé zvláštní zákony pak umožňují i zničení věcí, jejichž samotná existence poškozují žalobce (srov. §40, zák. č. 121/2001

Sb., o právu autorském).

Jak vyplývá z textu § 442 odst. 2 a 3, český platný občanský zákoník v preferuje poskytnutí peněžité plnění před ostatními formami náhrady škody. Pouze subsidiárně, pokud o to poškozený požádá a je-li to možné a účelné, soud určí, že náhrada škody se provede uvedením do předešlého stavu (restitucí). Týká-li se náhrada morální újmy podle § 13 OZ, spočívá zmírnění morální primárně v morální satisfakci. Teprve subsidiárně, jsou-li splněny podmínky § 13 odst. 2 OZ (snížení důstojnosti či vážnosti ve společnosti fyzické osoby ve značné míře), vzniká fyzické osobě právo požadovat náhradu nemajetkové újmy i v penězích.

Ve španělském právu neexistuje, až na výjimku v úpravě občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou trestným činem, se kterou se ovšem judikatura vyrovnala, zákonem stanovená preference způsobu náhrady. Obecně řečeno, je možné žádat jakýkoliv vhodný způsob náhrady.

5. Subjektivní odpovědnost

Subjektivní odpovědností bývá v právní teorii označován mechanismus, který pro stanovení odpovědnosti za následky jednání, využívá hlediska zavinění (culpa). Zaviněním se rozumí vnitřní subjektivní vztah jednající osoby ke způsobenému následku.

5.1 Odpovědnost za vlastní zaviněné jednání

Odpovědnost za vlastní zaviněné jednání je v českém právu budována na obecném základě, který je doplněn zvláštními skutkovými podstatami. Obecná skutková podstata deliktu dle § 420 se aplikuje v případě, že není možné subsumovat vznik škody pod žádnou ze zvláštních skutkových podstat.

Obdobně je též i ve španělském právu upravena odpovědnost za škodu

vytvořením generálního deliktu doplněného o zvláštní skutkové podstaty. Ve španělském právu je odpovědnost za vlastní jednání upravena v čl. 1902 CC. Tento článek stanoví:

„Kdokoliv svým jednáním či opomenutím způsobí jinému škodu v důsledku nedbalosti, je povinen nahradit škodu, kterou způsobil“.

Podrobnější výklad v oblasti subjektivní odpovědnosti viz. část pojednávající o zavinění.

5.2. Přímá odpovědnost třetích osob

Filozofický základ této odnože odpovědnosti je tradičně úzce spojen konceptí zavinění. Jak již bylo uvedeno výše, zavinění v sobě zahrnuje podmínky předvídavosti a pečlivosti, tedy určité duševní schopnosti předvídat následky svého jednání a ovládat je. Může však dojít k situaci, kdy škůdce postrádá tyto duševní schopnosti do takové míry, že nemůžeme mluvit vůbec o zavinění. V takovém by došlo k tomu, že by poškozený musel snášet taková jednání bez možnosti náhrady. V občanském právu, které je ovládáno zásadami vyrovnávací spravedlnosti, to je nepřijatelné. Proto v případě, že škoda byla způsobena osobou, u které není možno hovořit o zavinění, je třeba zabezpečit jiným způsobem, aby byla škoda nahrazena. Zejména jedná-li se o odpovědnost za jednání dětí nebo osob stížených duševní poruchou.

Za účelem předcházení škodám způsobených těmito osobami pak právo stanoví osoby, které mají povinnost dohlížet a korigovat jednání civilně neodpovědných osob. V případě, že dojde k porušení povinnosti dozoru, vzniká odpovědnost za toto porušení. V této souvislosti se někdy hovoří o tzv. *culpa in vigilando* (nedbalost při dohledu nad těmito osobami).

V jiných případech právo ukládá odpovědnost za jednání osob, které jsou duševně naprosto v pořádku a u kterých je možno hovořit o zavinění. To je případ

odpovědnosti za škodu způsobenou osobami, které pro odpovědnou osobu vykonávali určitou činnost, při výkonu této činnosti. V této souvislosti se hovoří o tzv. *culpa in eligendo* (nedbalost při výběru těchto osob). V této souvislosti je možné zmínit ještě jeden zajímavý aspekt tohoto typu odpovědnosti. Rozumí se jím větší jistota poškozeného, že utrpěná bude škoda nahrazena, neboť odpovědné osoby (rodiče, zaměstnavatelé atp.) bývají většinou solventnější než osoby, za které odpovídají, a hlavně, primárně odpovědné osoby počítají se vznikem škody, což je vede k tomu, aby se pojistily pro případ jejího vzniku.

5.2.1 Česká právní úprava

V českém právu se právní úprava přímé odpovědnosti nachází zejména v § 420 odst. 2 OZ, kde je upravena odpovědnost právnických a fyzických osob za škodu způsobenou při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. A dále pak v § 422 OZ, kdy se jedná o odpovědnost škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.

5.2.1.1 Odpovědnost právnických a fyzických osob

V případě odpovědnosti podle § 420 odst. 2 OZ se bude jednat zejména o odpovědnost za zaměstnance, avšak dosah této normy je širší a podle literatury³¹ se tato právní úprava vztahuje i na osoby konající činnosti na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr či dokonce mezi fyzickými a právnickými osobami nemusí vůbec existovat hierarchický vztah, což se týká výkonu činnosti prostřednictvím tzv. subkontraktora.

Právnická a fyzická osoba odpovídají za škodu, pokud byla způsobena při činnosti těchto osob, z čehož vyplývá, že v případě excessu ze strany použitých osob fyzické a právnické osoby neodpovídají. Závěr o tom, zda došlo při plnění úkolů

³¹ Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M., a kol.. Občanský zákoník : komentář C.H. Beck, 2004, str. 582

k excesu, bude záviset na konkrétním posouzení případu.

V případě, že osoby použité při činnosti způsobí škodu, se poškozený musí obrátit za účelem náhrady škody pouze na přímo odpovědnou fyzickou či právnickou osobu. Zákon totiž možnost požadovat škodu po jednající osobě výslovně vylučuje.

Tato odpovědnost je budována na základě subjektivní odpovědnosti, tudíž právnické a fyzické osoby se mohou odpovědnosti zprostit vyviněním. To podle převládajícího názoru znamená prokázat, že samotné užití osoby nejednaly nedbale. V tom však *culpa in vigilando* či *eligendo* nespočívá, neboť v těchto případech je zavinění na straně právnické osoby a nikoliv na straně zaměstnance. Tudíž z tohoto pohledu se zdánlivě jeví jako přijatelnější názor jiné části právní teorie, který umožňuje vyvinění v případě, že právnická osoba prokáže, že nemohla škodě zabránit ani při vynaložení veškeré péče, kterou bylo možno za daných podmínek na ní požadovat³².

Na druhou stranu, přijmeme-li obdobnou argumentaci části španělské teorie se závěrem, že se nejedná o žádnou z výše uvedených odpovědností, nýbrž o pouhou záruku poškozenému (pro což by svědčilo i právo regresu), že jím utrpěná škoda bude nahrazena, pak je relevantní výše uvedený názor o možnosti vyvinění poskytnutím důkazu o absenci zavinění na straně osob užitých. Pro tuto tezi ovšem svědčí i vyloučení možnosti žádat náhradu škody po osobě užitě ze strany poškozeného.

Na závěr dodávám, že osoby odpovědné za škodu způsobenou zaviněným jednáním jiného mají podle § 440 OZ regres. K určité výjimce pak dochází v případě odpovědnosti zaměstnavatele za jednání zaměstnance, kde se právní úprava regresu řídí pracovně právními předpisy³³.

5.2.1.2 Odpovědnost za jednání osob, které nejsou schopny posoudit následky svého jednání

Do kategorie přímé odpovědnosti se řadí i odpovědnost podle § 422 OZ za

³²Knappová, Švestka a kol., Občanské právo hmotné, ASPI Publishing s.r.o., II.sv., 2002, str. 476

³³ srov. § 179 ZP

jednání osob, které nejsou schopny posoudit následky svého jednání. Zákon výslovně uvádí nezletilce a osoby jednající v duševní poruše. Pojmem nezletilec se v § 8 odst. 2 OZ označuje osoba mladší 18 let. Před dosažením věku 18 let, je možné nabýt zletilost jen uzavřením manželství. Duševní porucha je pojem poměrně široký, zahrnující jak dlouhodobé duševní nemoci, tak i krátkodobé a intenzivní stavy mysli, ve kterých jimi stížená osoba není schopna ovládat své jednání či posoudit následky svého jednání.

Odpovědnost těchto osob je stanovena tak, že odpovídají za svá jednání, pokud jsou schopni je ovládnout a posoudit jejich následky.

Společně s nimi pak odpovídají solidárně, ti kteří jsou povinni nad nimi vykonávat dohled. Osobami povinnými vykonávat dohled nad nezletilci jsou osoby rodiče, ale i další osoby určené zákonem o rodině. Kromě těchto osob se k těmto osobám řadí i další osoby (školská zařízení, mládežnické organizace aj.) Nejsou-li, ti kteří škodu způsobili pro nezletilost či duševní poruchu odpovědni, odpovídají pouze osoby, které jsou povinny dohledu. Tyto se pak mohou své odpovědnosti zprostit, pokud prokáží, že náležitý dohled neporušily. Pojem náležitý dohled není zákonem definován, tudíž jeho obsah určila judikatura. Např. R 4/1970 uvádí, že:

„...náležitý dohled podle ustanovení § 422 OZ není možné rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami povinnými vykonáván stále, nepřetržitě a bezprostředně (na každém kroku), neboť v takovém případě by byla zákonem předpokládána možnost zproštění se odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena. Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné nezanedbaly náležitý pohled, je třeba mít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu např. věk, povahové vlastnosti a celkové chování nezletilého dítěte“.

Jak uvidíme dále, toto pojetí je pravým opakem španělské právní úpravy, která upřednostňuje zásadu náhrady škody do té míry, že v praxi vylučuje možnost vyvinění osob povinných dohledem.

5.2.2 Španělská právní úprava

Moderní španělská doktrína pak v oblasti přímé odpovědnosti aplikuje podle povahy již zmíněný koncept odpovědnosti za riziko, čímž se liší od přístupu teorie v českém právu³⁴. Koncept odpovědnosti za riziko s sebou, kromě jiného, nutně přináší i vyšší požadavky na pečlivost vynaloženou jednajícími osobami, takže i v těchto případech je možné hovořit o odklonu od tradičního vnímání subjektivní odpovědnosti. Tato odpovědnost je upravena v člancích 1903 a 1904 CC.

O odpovědných subjektech hovoří španělský občanský zákoník dosti kazuisticky, neboť nehovoří obecně o fyzických či právnických osobách, ale o odpovědnosti rodičů a tutorů, dále podnikatelů a školských zařízeních. Současná judikatura ovšem na tyto pojmy nahlíží jako na synonyma právnických a fyzických osob. Jednotlivé odstavce článku 1903 CC tedy upravují odpovědnost rodičů, opatrovníků, podnikatelů a školských zařízení.

V posledním odstavci pak CC deklaruje presumpci zavinění odpovědných osob s možností vyvinut se, což je španělskou teorií chápáno jako výjimka z pravidla, že zavinění prokazuje poškozený.

Dalším znakem španělské koncepce přímé odpovědnosti je to, že poškozený má možnost žalovat jak přímo odpovědnou osobu, tak i osobu, která škodu způsobila, pokud ovšem je občanskoprávně odpovědná. Zde je jasně zřetelný rozdíl mezi právní úpravou v ČR, kde zejména v případě odpovědnosti právnických či fyzických osob za škodu způsobenou osobou použitou k dané činnosti může poškozený žádat náhradu škody jen po právnické či fyzické osobě. Možnost žalovat obě osoby pak zvyšuje jistotu poškozeného, že dojde k náhradě škody.

5.2.2.1 Odpovědnost rodičů

Odpovědnost rodičů vychází ze základu, který již byl v předchozím textu

³⁴ srov. např. Knappová, Švestka, Dvořák in Občanské právo hmotné II, ASPI str. 496 – 503

nastíněn. Tímto základem je tzv. rodičovská moc (*patria potestad*) vyplývající z čl. 154 CC, a jejímž obsahem je mimo jiné povinnost pečovat o neemancipované (nezletilé, popř. zletilé, ale např. pro duševní poruchu ponechané v péči rodičů) potomky, hlídat je a mít je u sebe. Článek 1903 stanoví odpovědnost rodičů za jednání potomků, kteří se nacházejí pod jejich dozorem. Odpovědnost rodičů je založena na základě zavinění, nicméně i v tomto případě španělské soudy aplikují přísná měřítka pro vyvinění. Nedochází přímo k aplikaci principu odpovědnosti za riziko, i když výchova dětí s sebou nese jistá nebezpečí, ale španělské soudy spíše zdůrazňují princip úplné náhrady škody, tedy, aby došlo k minimalizaci počtu případů, kdy za jednání, jímž byla způsobena škoda, by nebyl nikdo odpovědný. Podle CC se v těchto případech presumuje zavinění rodičů a samotný rodič se musí vyvinít, aby se zbavil odpovědnosti. Z toho vyplývá i určitá odlišnost české soudní praxe, kdy soudy jsou ve svých nárocích na vyvinění benevolentnější než soudy španělské.

5.2.2.2 Odpovědnost zaměstnavatelů

Pojmem odpovědnost zaměstnavatelů se ve španělském právu označuje obdoba odpovědnosti upravené v § 420 odst. 2 OZ. Ve španělském právu však existují jisté odchylky od české právní úpravy. I když je tato odpovědnost budována na základě zavinění, platí pro ní obdobně to, co již bylo popsáno výše pod pojmem odpovědnost za riziko.

V těchto případech odpovědnosti tradiční španělská doktrína hovoří o tzv. *culpa in eligendo* nebo *culpa in vigilando*, tedy o zanedbání pečlivosti při výběru zaměstnanců či také při kontrole výkonu jejich činnosti. Toto pojetí nedbalosti ze strany zaměstnavatele však podle části španělské teorie nabourává ustanovení článku 1904 CC, ze kterého vyplývá právo regresu zaměstnavatele vůči osobě užitě k dané činnosti. Podle španělského pojetí, hovoří-li se o nedbalosti zaměstnavatele, neměl by mít právo regresu, neboť škoda vznikla jeho nedbalostí při kontrole činnosti zaměstnance. Z důvodů možnosti regresu zaměstnavatele vůči osobě, která škodu způsobila, se část

autorů³⁵ kloní k názoru, že se jedná o odpovědnost vikariární. Tedy nikoliv za vlastní nedbalost při výběru, ale spíše jako záruka za jednání podřízených.

Jako argument pro přičítání této odpovědnosti zaměstnavateli a také na podporu objektivizace slouží zásada *cuius commodum eius periculum*, což znamená, že pokud určitá činnost přináší sebou zisk a zároveň generuje riziko, pak by měl nést odpovědnost za toto riziko ten, kdo danou aktivitu vyvíjí (španělská právní úprava nemá samostatné ustanovení o odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností, tudíž z českého pohledu se jedná o kombinaci odpovědnosti za škodu způsobenou osobami použitými při činnosti a odpovědností za škodu způsobenou provozní činností). Proto také španělské soudy stanovují tvrdé požadavky na možnost vyvinění. Dalším argumentem, proč učinit odpovědným subjektem zaměstnavatele pak bývá i argument ekonomický, neboť škody způsobované při těchto aktivitách dosahují často značné výše, která v případě, že by jí měl hradit zaměstnanec, by často zůstala neuhrazena a musela by jít k tíži poškozeného.

Předpoklady této odpovědnosti kromě obecných předpokladů jsou :

- 1, Vztah závislosti mezi osobou vykonávající aktivitu a osobou odpovědnou, tzn. aby osoba plnila úkoly podle instrukcí a pokynů odpovědné osoby.
- 2, Aby se jednalo o zmíněnou odpovědnost, tak musí být škoda způsobena při výkonu činnosti, která byla vykonávána na základě pověření osoby odpovědné (odpovědná osoba neodpovídá v případě excesu).
- 3, V otázce zavinění je třeba rozlišovat případy, které judikatura aplikuje kriterium odpovědnosti za riziko (kvaziobjektivní odpovědnost) a případy, kdy tomu tak nebude (subjektivní odpovědnost). V případě subjektivní odpovědnosti je osoba přímo odpovědná na základě teorie nedbalosti při dozoru (*culpa in vigilando*) či nedbalosti při výběru (*culpa in eligendo*). Podotýkám, že předpokladem odpovědnosti je nedbalost osoby podřízené (*culpa in operando*).

³⁵ Encarna Roca,; Derecho de daños – textos y materiales, Tirant lo blanch, 4a edicion

Tato odpovědnost je koncipována jako solidární, což znamená, že poškozený může vedle přímo odpovědné osoby žádat náhradu škody i po škůdci. V případě, že škodu uhradila osoba přímo odpovědná, má právo požadovat regresní náhradu po osobě, která škodu způsobila. Regres obvykle bývá v plné výši.

6. Objektivní odpovědnost

6.1 Obecná charakteristika objektivní odpovědnosti

Pojem objektivní odpovědnosti je mnohem mladší než odpovědnost subjektivní. Historicky ji je možno umístit do období počínající industrializace, kdy zejména v důsledku rozvoje techniky dochází ke vzniku velmi rizikových provozů. Škodu způsobenou těmito provozy (typicky se jednalo zejména o následky požárů způsobených provozem na železnicích), pak nebylo možno přičítat na základě zavinění.

Z tohoto důvodu vzniká koncept objektivní odpovědnosti. Tato odpovědnost bývá také někdy nazývána přísnou odpovědností (*strict liability*) či odpovědnost bez ohledu na zavinění. Poslední název zcela přesně vystihuje podstatu tohoto pojmu. Zatímco u subjektivní odpovědnosti se zkoumá, zda osoba vynaložila odpovídající péči či nikoliv, u objektivní odpovědnosti je zavinění nerozhodné. Odpovědnost nastává, pokud došlo ke vzniku určité události, která je předpokládána právními normami.

Odpovědná osoba se může odpovědnosti zprostit, je-li dána zvláštní okolnost tzv. liberační důvod, který ovšem v českém právu, snad s výjimkou spoluzavinění poškozeného, musí být stanoven zákonem.

Naopak španělská teorie a judikatura důsledně připouští alespoň dva základní liberační důvody – vyšší moc a zavinění poškozeného. Samotná norma upravující objektivní odpovědnost může stanovit i některé další důvody, které vedou k liberaci³⁶.

³⁶ srov. např. §5 zákona č.59/1998 Sb., o škodě způsobené vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů

Tyto zvláštní liberační důvody zejména reflektují zvláštnosti dané činnosti či provozu. V některých výjimečných případech pak teorie hovoří až o absolutní objektivní odpovědnosti, kdy jediný liberační důvod je (spolu)zavinění poškozeného. Objektivní odpovědnost je tradičně spojena s činností, která s sebou nese riziko, proto se jejím prostřednictvím regulují zejména nebezpečné provozy.

Osoby, které jsou objektivně odpovědné pro případný vznik škody uzavírají pojištění. Základním důvodem pojištění bývá ekonomická výhodnost, neboť povinnost náhrady škody přechází zcela či částečně na pojišťovací ústav, čímž pojištěnému umožňuje rozvíjet relativně nebezpečnou činnost.

Jak bylo uvedeno, objektivní odpovědnost bývá stanovena zákonem, který s určitou aktivitou spojuje i povinnost odpovídat bez ohledu na zavinění. V českém právu je objektivní odpovědnost upravena v občanském zákoníku, v obchodním zákoníku, jakož i v dalších zákonech, např. již zmíněný zákon č. 59/1998 Sb., zákon č. 83/1998 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon), dále zákony upravující odpovědnost státu či územních samospráv konkrétně zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

V občanském zákoníku je objektivní odpovědnost upravena zejména v §420a, který podle záměru zákonodárce mělo být obecnou skutkovou podstatou. Na otázku subsidiarity této skutkové podstaty vůči ostatním nepaduje v literatuře shoda.³⁷ § 420a upravuje odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností. Provozní činností se pak podle literatury komentářové rozumí každá fakticky a soustavně prováděná činnost spojená s provozem právnické či fyzické osoby. Škoda je také způsobena provozní činností, pokud je způsobena:

- 1, činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti,
- 2, fyzikálními, chemickými popřípadě biologickými vlivy provozu na okolí,

³⁷ srov. např. Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M., a kol.. Občanský zákoník : komentář C.H. Beck, 2004, st.r 587

podle literatury se jedná o nepovolené, popř. povolené, ale limity překračující vlivy ,

3, oprávněným prováděním či zajištěním prací, jimiž je je způsobena jinému škoda na nemovitosti nebo je mu podstatně ztíženo nebo znemožněno užívání nemovitosti.

§ 420a v odst. 3 uvádí liberační důvody, kterými jsou jednak neodvratitelná událost nemající původ v provozu, podle literatury se může jednat i o neodvratitelné jednání třetí osoby.

Další skutkové podstaty objektivní odpovědnosti jsou upraveny v § 421 odpovědnost za věci převzaté, které mají být předmětem závazku, § 421a odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi mající původ v povaze přístroje užitých při plnění závazku, odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravního prostředku a odpovědnost za škodu věci na věcech vnesených nebo odložených.

Hovoříme-li o objektivní odpovědnosti ve španělském právu můžeme vycházet jednak z pravé objektivní odpovědnosti a z kvaziobjektivní odpovědnosti za riziko. Ve španělském právu chybí obecná skutková podstata objektivní odpovědnosti a španělský občanský zákoník upravuje několik zvláštních skutkových podstat objektivní odpovědnosti je možné zmínit např. odpovědnost za škodu způsobenou zvířaty a škodu způsobenou padajícími věcmi. V ostatních případech stanovují objektivní odpovědnost zvláštní zákony.

7. Španělská právní úprava náhrady škody způsobené trestným činem

Obecně řečeno, trestným činem je takové jednání, které závažným způsobem ohrožuje či poškozuje zájmy a hodnoty celé společnosti. Ta tyto zájmy pak chrání prostřednictvím trestního řízení, ve kterém se rozhoduje, zda je určitá osoba za takovéto jednání odpovědná či nikoliv. Tato odpovědnost má veřejnoprávní charakter a jejím obsahem je právo státu potrestat osobu, která se takového jednání dopustila. Tady je možno vidět zásadní rozdíly v pojetí odpovědnosti. V soukromém právu je hlavní ideou to, aby se poškozenému dostala náhrada za ztrátu, kterou utrpěl, zatímco ve veřejném spočívá hlavní idea v trestu. V případě, že trestným činem byla způsobena škoda, bývá v důsledku procesní ekonomie součástí trestního řízení i rozhodování o tomto soukromoprávním nároku. V českém právu se toto řízení nazývá adhezním. Trestní řád toto řízení upravuje v § 43 a násl. Tyto předpisy jsou ovšem procesněprávní. Hmotněprávní úpravu trestní řád nemodifikuje.

Předpokladem proto, aby trestní soud mohl rozhodnout o nároku poškozeného je, že škoda musela vzniknout souvislosti s projednávaným trestným činem. Soud pak o nároku poškozeného rozhoduje v rozsudku. V případě, že soud uznal obžalovaného vinným z trestného činu mohou nastat v zásadě tři situace. První z nich soud nárok poškozeného zcela uzná a uloží v rozsudku odsouzenému náhradu škody. V druhé odkáže poškozeného se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem, neboť soud nezískal v řízení dostatečný podklad proto, aby mohl rozhodnout. Konečně může nárok z části přiznat a z části poškozeného odkázat na řízení výše uvedená. § 229 TŘ. V případě osvobozujícího rozsudku soud poškozeného také odkáže na výše uvedená řízení. Rád bych především zdůraznil to, že trestní soud nemá v tomto případě možnost nárok zamítnout, ale pokud o něm meritorně nerozhodne, pak vždy musí poškozeného odkázat na řízení občanskoprávní, popř. i jiné.

Ve španělském právu panuje situace diametrálně odlišná od české. Její kořeny by se daly nalézt v odlišném historicko-právním vývoji země. V této souvislosti bych upozornil na to, že občanský zákoník byl ve Španělsku přijat dlouho po přijetí kodifikací trestního práva, které, aby nahradilo nedostatek právní úpravy, obsahovalo normy práva občanského a tato tradice zůstala zachována i po přijetí občanského zákoníku na sklonku 80. let 19. století. Tato situace tedy znamená, že existují dvojí právní normy týkající extrakontraktuální odpovědnosti za škodu. Navíc tyto normy jsou v jistých aspektech navzájem odlišné, což přispívá k určité diskrepanci mezi rozhodováním tribunálů trestních a civilních. V současnosti pomalu dochází ke sjednocování výkladu obou norem občanského práva, aby byly odstraněny nejzávažnější rozdíly. Některé i však přes toto úsilí přetrvávají.

Ty nejzávažnější rozdíly, které však již byly judikaturou z větší části odstraněny tradičně bývaly následující:

1, V občanskoprávní oblasti měla vždy přednost odškodnění před reparací (opravou) či restitucí (náhrada v předešlý stav). V oblasti trestní stála na prvním místě restituce, dále reparace a na posledním místě pak odškodnění škody (včetně morální újmy).

2, V trestní oblasti byly tradičně podrobně upraveny otázky zániku civilní odpovědnosti v důsledku existence okolností vylučujících odpovědnost. Naopak v oblasti, kterou upravuje CC tomu tak není, tudíž se tyto otázky řeší analogicky podle trestněprávní úpravy.

Diskrepance, které přetrvávají jsou následující :

1, Zásadním rozdílem mezi oběma režimy je délka promlčecí doby. U žalob civilní je tato délka 1 rok, zatímco u žalob „trestních“ však promlčecí doba trvá 15 let - čl. 1964 CC.

2, V oblasti civilní je odpovědnost více škůdců dílčí, popřípadě se jedná o nepravou subsidiaritu. V oblasti práva trestního je však mezi spolupachateli a popř. komplici, založena odpovědnost solidární 116(2) CP.

3, Další rozdíly se vyskytují v právní úpravě odpovědnosti rodičů (v případě, že došlo k prodloužení rodičovské moci) a opatrovníků. V oblasti civilní je jejich odpovědnost solidární, zatímco v oblasti trestní je jejich odpovědnost subsidiární.

Na právní úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou trestným činem či přečinem (*delito o falta*) odkazuje CC v článku 1092. Tato právní úprava je obsažená v CP, konkrétně v článku 109n, a má charakter kogentních norem občanského práva.

Úprava obsažená v CP není ovšem jediná. V případě, že trestný čin způsobila osoba mladší 18 let, se aplikuje zákon o trestní odpovědnosti mládeže (L.O. 5/2000 DE 12 ENERO). Tento zákon modifikuje zejména odpovědnost rodičů. Jen pro připomenutí dodávám, že případě, že škoda nebyla způsobena trestným činem (režim CC) je odpovědnost rodičů subjektivní, i když i u této odpovědnosti se aplikuje již zmíněná kvaziobjektivní odpovědnost. Naopak, jak vyplývá z článku 61 odst.3 zákona, byla-li škoda způsobena mladistvým v důsledku trestného činu, je odpovědnost rodičů objektivní, přičemž soudce ji může moderovat za předpokladu, že rodiče svým zaviněným jednáním nepřispěli ke vzniku škody.

8. Význam plynutí času pro nároky vyplývající z odpovědnosti za škodu

8.1 Promlčení

Náhrada škody vycházející z právní úpravy odpovědnosti za škodu se promlčuje podle zvláštní úpravy upravené v § 106. Tato úprava rozlišuje mezi subjektivním a objektivní promlčecí dobou.

Podle první se právo na náhradu škody se promlčuje za 2 roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ní odpovídá. Objektivní představuje omezení

subjektivní doby tak, že se právo na náhradu škody promlčuje nejdéle za 3 roky. Byla-li škoda způsobena úmyslným jednáním činí objektivní promlčecí lhůta 10 let.

Byla-li škoda způsobena korupčním jednáním, občanský zákoník prodlužuje subjektivní promlčecí lhůtu na 3 roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ní odpovídá. Objektivní lhůta zůstává stejná, k promlčení totiž dochází nejdéle za 10 let ode dne, kdy došlo ke korupčnímu jednání.

Došlo-li ke škodě na zdraví, aplikuje se pouze subjektivní promlčecí lhůta v délce 2 let. Navíc soudní praxe považuje jednotlivé nároky (právo na náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, právo na odškodnění za ztrátu na výdělku jak po dobu pracovní neschopnosti, tak po jejím skončení, jakož i bolestné a právo na náhradu za ztížení společenského uplatnění za dílčí práva samostatné povahy. Praxe tak reaguje na jiný okamžik vzniku těchto nároků.

Ve výjimečných případech občanský zákoník pro zachování nároku pod sankcí prekluze požaduje uplatnění práva u toho, kdo za škodu odpovídá. Jedná se zejména o zvláštní skutkovou podstatu škody na věcech vnesených dle § 436 OZ a některých dalších ustanovení v oblasti zvláštního závazkového práva.

Vedle této úpravy je vhodné zmínit i promlčení nároků vyplývajících z ochrany osobnosti. Tyto nároky je možné rozdělit na morální zadostiučinění, které je nepromlčitelné, neboť dle teorie i praxe se nejedná o majetkové právo, a na právo žádat přiměřené zadostiučinění v penězích, ohledně jehož nepromlčitelnosti nepanuje mezi částí literatury a praxe shoda (viz výše).

Ve španělském právu je třeba u promlčení rozlišovat, zda se jedná o nárok vycházející extrakontraktuální odpovědnosti či odpovědnosti kontraktuální. V rámci extrakontraktuální odpovědnosti se dále rozlišuje mezi odpovědností za škodu a odpovědností za škodu spáchanou v důsledku trestného činu (viz příslušné kapitoly).

9. Některé aspekty připravované rekodifikace soukromého práva

V důsledku společenských změn, které nastaly po roce 1989 byla jen otázkou času rekodifikace soukromého práva. Nový zákoník s sebou přináší ve srovnání se stávající úpravou odpovědnosti za škodu v některých případech dosti podstatné změny. Z nejpodstatnějších změn navrhovaných předkladateli rekodifikace je bezesporu mnohem benevolentnější přístup k náhradě nemajetkové újmy než doposud.

Právní úprava obecné odpovědnosti za škodu v návrhu vychází z koncepce presumovaného zavinění. Presumovaného pouze však ve vztahu k nedbalosti. V otázce zavinění zákoník v čl. 2415 považuje za nedbalost i případ, kdy osoba dává najevo zvláštní schopnosti či dovednosti, ale nepoužívá jich. Dochází i k rozdílným požadavkům na exkulpací mezi mimosmluvní a smluvní odpovědností. V rámci obecné úpravy stanovena i odpovědnost za škodu způsobenou jednáním proti dobrým mravům, kterou platná právní úprava řadí mezi zvláštní skutkové podstaty.

V případech přímé odpovědnosti je nově upraven i případ, kdy se poškozený nebránil škůdci z důvodu šetrnosti vůči němu – čl.2422. V odst. 2 připouští náhradu v případě, že je to spravedlivé vzhledem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného, což je možné vyložit jako větší ochranu poškozeného, kterému přísluší náhrada i v případě, kdy škůdce není odpovědný a osoba dohlížejícího se vyvinila. V čl.2424 jako odpovědnost za osobu z nebezpečnými vlastnostmi upravuje i zvláštní formu nedbalosti při výběru.

V oblasti objektivní odpovědnosti došlo k opuštění tendence platného práva vytvořit obecnou skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti. Došlo také k vypuštění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným. Z dalších novinek, které přináší návrh je možné zmínit např. odpovědnost za škodu způsobenou nemovitostí či zvířetem. Jen na okraj dodávám, že tyto zvláštní skutkové podstaty tvoří součást tradiční španělské zákonné úpravy.

Nová právní úprava nemajetkové újmy je zakotvena v návrhu v článku 2453n. Tato právní úprava je uvedena názvem „*Náhrada při újmě na přirozených právech člověka*“.

Jak autoři uvádějí, v oblasti rozsahu a způsobu náhrady škody návrh přebírá koncepci dosavadní koncepci náhrady skutečné škody a ušlého zisku. V oblasti náhrady nemajetkové újmy zachovává subsidiaritu peněžité formy přiměřeného zadostiučinění a výslovně počítá mezi nemajetkovou újmu i duševní útrapy.

U náhrady škody opouští čl.2450 preferenci relutární náhrady ve prospěch restituce, ale zároveň zohledňuje i preference poškozeného.

V případě újmy na zdraví návrh v čl. 2454 však opouští dosavadní pojetí, kdy je výše nemajetkové újmy (bolestné a ztížení společenského uplatnění) stanovována na základě vyhlášky, nýbrž ji ponechává na volném uvážení soudu.

Dojde-li k úmrtí, návrh přejímá stávající platnou úpravu s tou odchylkou, že je nyní dána soudu možnost zvýšit částky takto stanovené, jsou-li zde důvody hodné zvláštního zřetele.

Návrh však umožňuje i uložení povinnosti k náhradě nemajetkové újmy způsobené komukoliv jinému, která vyplývá ze škody, která byla způsobena s úmyslem ničit nebo s jiné zavrženíhodné pohnutky či z hrubé nedbalosti, jsou-li proto dány zvláštní důvody.

Návrh ponechává moderační právo soudu za podmínek stejných s platnou právní úpravou.

Změny, které s sebou přináší nový zákoník by mohly zejména v oblasti náhrady nemateriální újmy znamenat rozšíření a zefektivnění právní ochrany poškozeného oproti stávajícímu stavu. Kromě změny na poli náhrady nemateriální újmy s sebou nová rekonstrukce nepřináší zásadní změny.

10. Závěr

Základním účelem této práce bylo představit a srovnat některé aspekty španělské právní úpravy odpovědnosti za škodu s českou. Z komparativního hlediska je možné vnímat tři roviny.

V první rovině se jedná o právní úpravu diametrálně odlišnou od české. V této práci se jedná o různé právní režimy odpovědnosti za škodu závisující na tom, zda se jedná o závazek *ex delictu* či *ex contractu*. Naopak česká právní úprava zná pouze jeden právní režim pro oba druhy závazků.

Proti vhodnosti takovéto právní úpravy hovoří zejména aplikační problémy v těch případech, kdy není jisté, o který závazek se jedná. Na druhou stranu je třeba přiznat, že existují rozdíly mezi oběma druhy závazků. Česká jednokolejná právní úprava, která nevychází ze stejné právní tradice jako úprava španělská, však splňuje svůj účel bez závažnějších výtek.

Obdobným případem neexistující právní úpravy je i úprava odpovědnosti za škodu způsobenou trestným činem, kdy se podle španělské právní úpravy uplatňují zvláštní právní normy v závislosti na tom, zda spáchal trestný čin mladistvý či dospělý. Tyto právní úpravy jsou v některých důležitých aspektech odlišné od právní úpravy obecné a jsou dány odlišnou právní tradicí, která ke každému právnímu řádu svým způsobem patří. Je jenom otázkou, po jak dlouhou dobu bude tato právní úprava ve Španělsku udržitelná.

Španělská právní úprava odpovědnosti neobsahuje obecnou skutkovou podstatu objektivní odpovědnosti, zatímco česká ano, i když na její charakter neexistuje jednotný názor.

Z dalších institutů je pak možné do této skupiny zařadit svéráznou formu kolektivní odpovědnosti, či otázku protiprávnosti jako součást základních předpokladů odpovědnosti za škodu.

Jako druhou rovinu je možné vnímat řešení obdobných problémů ovšem za použití odlišných postupů a nástrojů. Mezi tyto problémy je možné řadit otázku zavinění, kdy španělská právní úprava vychází ze zásady prokazovaného zavinění, s výjimkou panující u přímé odpovědnosti a odpovědnosti za riziko. Hovoříme-li o odpovědnosti za riziko a o korektivech zavinění, je třeba přiznat, že se jejich prostřednictvím snaží španělské právo najít řešení jednak absence obecné skutkové podstaty objektivní odpovědnosti, a jednak selhávání zásady prokazovaného zavinění.

České občanské právo bezpodmínečně vychází ze zásady presumovaného zavinění, která podle španělské teorie i praxe (odpovědnost za riziko), představuje základ důkladné ochrany poškozeného, i když pozitivně právně vychází stále ze zásady dokazovaného zavinění.

Vedle otázek týkající se zavinění, jsou obě dvě právní úpravy postaveny před problém týkající se konceptu morální újmy. V obou právních úpravách se v podstatě hradí tatáž újma, i když v jiném rozsahu. Zatímco ve španělském právu platí, až na výjimku týkající se odpovědnosti za škodu způsobenou motorovým vozidlem, zásada že výše nemateriální újmy závisí na volné úvaze soudu, česká právní úprava upřednostňuje paušálně stanovené částky, a v rámci nich také jistou míru soudního uvážení, což však v konečném důsledku nezohledňuje zvláštnosti každého případu, a tudíž i degraduje tuto ochranu

Odlišné pojetí obdobných problémů spočívá i v řešení morální újmy způsobené třetím osobám v důsledku škody utrpěné poškozeným. Zatímco španělské právo tuto problematiku řeší v oblasti práva odpovědnosti za škodu, české právo v důsledku neexistence zvláštní úpravy vychází z práva na ochranu všeobecného osobnostního práva.

V oblasti přímé odpovědnosti pak nejzávažnější odlišnosti spočívají zejména v možnosti žalovat i osobu užitou při určité činnosti, což v české právní úpravě chybí.

Další odlišnosti spočívají také v oblasti úpravy promlčecích lhůt, zatímco španělské právo stanoví promlčení práva na náhradu škody *ex contractu* 15 let, *ex delictu* 1 rok, české právo stanovuje lhůtu 2, 3, či 10 let v závislosti na okolnostech

vzniku škody.

V třetí rovině je pak možno nalézt aspekty, na které mají obě práva stejný pohled. V této souvislosti je možné zmínit jak nepřevoditelnost náhrad nemajetkové újmy, tak i její promlčitelnost, i když v české teorii nepanuje ohledně této otázky shoda. Dále se obě právní úpravy shodují i v účelu, který plní odpovědnost za škodu. Na druhou stranu je třeba přiznat, že v důsledku odlišnosti obou úprav je možné nalézt jen málo identických institutů.

Pro české právo by mohla španělská právní úprava být inspirací zejména v oblasti nemateriální újmy. V jiných oblastech však v důsledku natolik odlišného a v některých případech i nesystémového přístupu by byla inspirace španělskou úpravou neefektivní a kontraproduktivní. S pohledem *de lege ferenda* je možné doufat, že s nadcházející rekodifikací snad budou nejen otázky nemateriální újmy, ale i celková koncepce odpovědnosti za škodu, vyřešeny tak, aby poskytovaly účinnou ochranu poškozeným.

Seznam použitých zkratek:

AZ – zákon č. 120/2001 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění

CC – španělský občanský zákoník Código Civil

CP – španělský trestní zákon, LO 10/1995 de 23 de noviembre

Obch.zák – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění

OSŘ – zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

OZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění

STS – rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělska

TZ – zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

TŘ – zákon č.141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění

ÚS – Ústavní soud

ZP – zákon č.65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění

Seznam použité literatury a dokumentů :

1, česká literatura :

Císařová, D. – Fenyk, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004

Holub M., a kol.: Občanský zákoník: komentář 2. vyd., Praha: Linde Praha, a.s. , 2003

Holub M. a kol.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, 2.vyd Praha:Linde Praha a.s., 2004

Jehlička, O. – Švestka, J. – Škárová, M. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 9. vyd., Praha: C.H. Beck, 2004

Jelínek, J. – Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 20. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004

Knapp, K. – Švestka, J. – Jehlička, O. – Pavlík, P. – Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vyd., Praha: Linde Praha, a.s., 2004.

Knappová, M. – Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I.,II, 3. vyd., Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2002,

Knappová, M. – Švestka, J. – Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek I,II. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005,

Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 3. vyd., Praha: Linde Praha, a.s., 2004,

2, Španělská literatura :

Díez-Picazo, Luis: Derecho de daños, Madrid, Civitas, 1999

Roca, Encarna: Derecho de daños – textos y materiales, Valencia, Tirant lo blanch, 4a edicion, 2003

Río Lete del, José Manuel : Derecho de obligaciones: La relacion obligatoria en general, Tecnos, 2002

Oyarzun, Javier Marcos,: Reparación integral del daño, Bayer Hnos, S.A., 2002,

3, Anglická literatura :

Clark & Lindsell: On Torts , Sweet and Maxwell, 2000

4, Elektronické prameny :

www.poderjudicial.es stránky španělského soudnictví

www.indret.com španělský internetový časopis věnovaný právu odpovědnosti za škodu

www.judikatura.cz databáze nálezů Ústavního soudu

www.justice.cz portál české justice

www.nsoud.cz internetová stránka Nejvyššího soudu

www.sbirka.cz sbírka zákonů

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1 Obecná charakteristika odpovědnosti za škodu.....	3
2. Dvojitý režim odpovědnosti za škodu ve španělském právu.....	5
2.1 Obecné otázky existence dvojitý právní úpravy.....	5
2.2 Kontraktuální odpovědnost.....	5
2.2.1 Následky nesplnění závazku.....	8
2.3. Obecná charakteristika extrakontraktuální odpovědnosti.....	9
2.4 Rozdíly mezi odpovědností <i>ex contractu</i> a <i>ex delictu</i>	10
2.4.1 Aplikační problém.....	11
3. Subjekty odpovědnosti za škodu.....	12
3.1 Způsobilost být poškozeným.....	13
3.1.1 V oblasti majetkové újmy.....	13
3.1.2 V oblasti nemajetkové újmy.....	13
3.2 Delikt ní způsobilost.....	14
3.3 Odpovědnost více škůdců.....	15
3.3.1 Španělská právní úprava.....	15
3.3.1.1 Škoda způsobená neurčitým příslušníkem skupiny osob.....	16
3.3.2 Česká právní úprava	17
4. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu.....	18
4.1 Obecně o předpokladech vzniku odpovědnosti.....	19
4.2.1 Jednotlivé složky odpovědnosti za škodu	19
4.2.1.1 Protiprávnost	19
4.2.1.1.1 Protiprávnost dle české právní úpravy.....	19
4.2.1.1.2 Protiprávnost dle španělské právní úpravy.....	21
4.2.1.2 Zavinění.....	25
4.2.2.1 Zavinění dle českého práva.....	25
4.2.2.2 Zavinění dle španělského práva.....	28
4.2.2.2.1 Odpovědnost za riziko a korektivy tradičního pojmu	

<i>culpa</i>	30
4.2.1.3 Příčinná souvislost	31
4.2.1.4 Škoda	32
4.2.1.4.1 Škoda v českém právu	32
4.2.1.4.1.1 Újma na zdraví	34
4.2.1.4.2 Nemajetková újma v českém právu	36
4.2.1.4.2.1 Pojem přiměřeného zadostiučinění v kontextu OZ	37
4.2.1.4.3 Škoda ve španělském právu	43
4.2.1.4.3.1 Morální újma	46
4.2.1.4.3.1.1 Prokazování existence morální újmy	49
4.2.1.4.3.1.2 Zásady určování výše náhrady morální újmy	51
4.2.1.4.4 Způsoby náhrady majetkové škody a nemajetkové újmy	51
5. Subjektivní odpovědnost	53
5.1 Odpovědnost za vlastní zaviněné jednání	53
5.2. Přímá odpovědnost třetích osob	54
5.2.1 Česká právní úprava	55
5.2.1.1 Odpovědnost právnických a fyzických osob	55
5.2.1.2 Odpovědnost za jednání osob, které nejsou schopny posoudit následky svého jednání	56
5.2.2 Španělská právní úprava	58
5.2.2.1 Odpovědnost rodičů	58
5.2.2.2 Odpovědnost zaměstnavatelů	59
6. Objektivní odpovědnost	61
6.1 Obecná charakteristika objektivní odpovědnosti	61
7. Španělská úprava náhrady škody způsobené trestným činem	64
8. Význam plynutí času pro nároky vyplývající z odpovědnosti za škodu	66
8.1 Promlčení	66
9. Některé aspekty připravované rekonstrukce soukromého práva	68
10. Závěr	70

Seznam použitých zkratk	73
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	74
Obsah	76